

Nr 44

Utlåtande över riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet jämte motioner.

Riksdagens revisorer har i skrivelse till riksdagen den 27 mars 1969 föreslagit att riksdagen skall föranstalta om en omprövning av riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet, grundad på en allsidig bedömning av riksdagens, statsförvaltningens och den samhällsvetenskapliga forskningens behov av biblioteksresurser. Utredningen bör enligt revisorerernas mening vara förutsättningslös i organisatoriskt hänseende och därvidlag omfatta tre huvudalternativ, nämligen bibehållande av bibliotekets ställning som ett riksdagens verk, dess uppgående i den inre riksdagsförvaltningen och dess överflyttning till statsverket. Särskild hänsyn anges böra vid de organisatoriska övervägandena tas till konsekvenserna för riksdagens litteraturförsörjning. Den föreslagna utredningen anses böra tillsättas genom riksdagens försorg och få parlamentariskt inslag samt bedrivas i samråd med statskontoret och statens råd för vetenskaplig information och dokumentation.

En *minoritet*, bestående av fyra revisorer, har, såsom framgår av ett till skrivelsen fogat protokollsutdrag, reserverat sig mot revisorerernas beslut. Reservanterna föreslår att frågan om ökad samordning mellan riksdagsbibliotekets och övriga statliga biblioteksenheters arbetsuppgifter och frågan om riksdagsbibliotekets inordnande i den inre riksdagsförvaltningen närmare utreds med utgångspunkt i att riksdagen behåller huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket. Utredningen bör enligt reservanterna tillsättas av riksdagen samt bedrivas under medverkan av riksdagsbiblioteket och riksdagens förvaltningskontor och i samråd med statens råd för vetenskaplig information och dokumentation.

Revisorernas framställning jämte därtill hörande bilagor har med särskild paginering fogats till detta utlåtande. Bilagorna är en inom revisorerernas kansli utarbetad granskningspromemoria samt yttranden över denna från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, styrelsen för riksdagsbiblioteket, statskontoret, riksbibliotekarien, universitetskanslersämbetet, statens råd för vetenskaplig information och dokumentation samt forskningsbiblioteksrådet.

I anledning av framställningen har väckts

dels de likalydande motionerna I: 1033 av herr *Alexanderson* och fröken *Mattson* samt II: 1190 av herr *Wennerfors*, vari hemställes att framställningen icke skall föranleda till någon riksdagens åtgärd,

dels de likalydande motionerna I: 1034 av herr *Ernulf m. fl.* och II: 1189 av herrar *Johansson* i Trollhättan och *Tobé*, vari hemställes att riksdagen vid behandlingen av framställningen skall uttala att huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket fortfarande skall ligga hos riksdagen.

Över framställningen har utskottet inhämtat yttrande från *styrelsen för riksdagsbiblioteket*. Yttrandet har intagits i detta utlåtande som bilaga (s. 7 f.).

Utskottet

Det förslag till utredning av riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter som riksdagens revisorer framlagt baseras på en inom revisorernas kansli verkställd undersökning, vars resultat presenterats i en granskningspromemoria. Över denna har revisorerna, såsom deras instruktion föreskriver, inhämtat yttranden innan de själva fattat slutligt beslut i ärendet. Revisorernas ställningstagande innebär följande. Som ett alternativ har upptagits en organisation enligt vad som rekommenderats i promemorian, innefattande överflyttning av riksdagsbiblioteket till den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen. Vid sidan härav anges två andra alternativ, nämligen överförande av biblioteket till den inre riksdagsförvaltningen och bibehållande av dess nuvarande ställning som ett riksdagens verk. Valet mellan de olika organisationsalternativen föreslås skola träffas på grundval av en förutsättningslös utredning, verkställd av en genom riksdagens försorg tillsatt kommitté med parlamentariskt inslag. Revisorernas förslag är inte enhälligt. En minoritet, bestående av fyra revisorer, påyrkar i en reservation att utredningsarbetet som utgångspunkt skall ha att riksdagen behåller huvudmannaskapet för biblioteket.

Frågan om huvudmannaskapet är sålunda ett av huvudspörsmålen i den nu aktualiserade diskussionen om biblioteket. I nära samband därmed står frågan om vilka funktioner biblioteket skall fullgöra. Vidare berörs frågan om bibliotekets lokalisering.

Lokaliseringsfrågan har, sedan revisorerna avgav sin framställning, behandlats av riksdagen vid prövning av en skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m. (BaU 1969: 26). I lokalprogrammet för ett framtida permanent riksdagshus skall enligt riksdagens beslut ingå lokaler för ett i fråga om de centrala biblioteksfunktionerna odelat riksdagsbibliotek. Däremot skall, såsom

blir fallet redan när biblioteket vid 1970 års slut flyttas till de provisoriska riksdagslokalerna vid Sergels torg, huvudparten av bokmagasinen förläggas annorstädes än till riksdagens hus, där endast den nyare, mest frekventa litteraturen skall förvaras. Bibliotekets samlingar av äldre litteratur kommer sålunda inte att uppta kostnadskrävande utrymmen inom riksdagens hus. För deras förläggning torde olika alternativ få komma att prövas. I detta sammanhang synes frågan om huvudmannskapet för biblioteket ha ringa betydelse.

Bibliotekets tjänster är för närvarande inriktade på tre huvudkategorier av avnämare, nämligen riksdagens ledamöter och organ, den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen samt forskning och undervisning. Revisorerna finner det klarlagt att bibliotekets tjänsteproduktion endast till en mindre del kommer riksdagen och dess organ direkt till godo och anser det sannolikt att endast en mycket liten del av bokbeståndet annat än i undantagsfall efterfrågas för riksdagsbruk. Härvidlag åberopas bl. a. fördelningen av bibliotekets utlåning under en tioårsperiod, dock utan att någon analys göres av utvecklingen under perioden. De kritiska synpunkter på den i promemorian redovisade statistiken som forskningsbiblioteksrådet anfört i sitt yttrande hade enligt utskottets mening förtjänat att i högre grad bli beaktade. Ett studium år för år av utlåningens omfattning och fördelning ger vid handen att riksdagens utnyttjande av biblioteket på senare tid tilltagit i avsevärd mån. Att riksdagens efterfrågan på biblioteksservice framgent kommer att minska eller få en snävare inriktning synes föga sannolikt.

Revisorerna tycks — även om de föreslår en i organisatoriskt hänseende förutsättningslös utredning — närmast vilja tänka sig att riksdagens litteraturbehov skall tillgodoses genom ett uteslutande för dess bruk avsett referensbibliotek. Om inte den boksamling som direkt står till riksdagens förfogande radikalt inskränkes, något som knappast skulle vara förenligt med revisorernas uttalande att riksdagens litteraturförsörjning »under alla förhållanden inte får undergå någon försämring», måste en sådan anordning uppenbarligen medföra en betydande dubbelanskaffning — till riksdagens referensbibliotek och till ett för andra avnämare tillgängligt bibliotek — av litteratur som nu utan svårighet kan utnyttjas såväl för riksdagens som för statsförvaltningens och forskningens behov. Även på personalområdet kan vid en sådan organisation betydande merkostnader uppstå. Det måste enligt utskottets mening vara mera rationellt att riksdagens biblioteksservice ombesörjs av en organisation med stora men också allsidigt utnyttjade resurser. Från denna utgångspunkt synes den lämpligaste lösningen vara att riksdagsbiblioteket kvarstannar under riksdagens huvudmannskap och bibehåller i huvudsak nuvarande kombination av olika funktioner.

Ett huvudmotiv för förslaget om bibliotekets överförande till statsverket synes vara att härigenom skulle skapas bättre förutsättningar för att biblioteket kan fylla funktionen som centralt förvaltningsbibliotek. Utskottet

fäster stor vikt vid denna funktion och finner det angeläget att en mera aktiv insats kan göras på detta område. Enligt utskottets mening bör det emellertid vara möjligt att med bibehållande av biblioteket som en del av riksdagsförvaltningen skapa sådana regler och former för verksamheten att anspråken i detta hänseende blir tillgodosedda. Även i övrigt bör önskemål som gäller bibliotekets roll inom det statliga biblioteksväsendet kunna prövas oberoende av huvudmannaskapet. Hithörande frågor torde i icke ringa utsträckning aktualiseras i samband med den undersökning rörande de vetenskapliga biblioteken som statskontoret är sysselsatt med och som omfattar även riksdagsbiblioteket. Utskottet vill här notera att revisorerna möjligen uppfattat statskontorets utredningsuppgifter med avseende på riksdagsbiblioteket såsom mera begränsade än vad riksdagen avsett. I sitt yttrande över revisorernas särskilda berättelse om riksdagsbiblioteket 1967 uttalade bibliotekets styrelse, att en betydande rationaliseringsmöjlighet syntes föreligga genom ökat samarbete mellan biblioteken, särskilt inom närbesläktade ämnesområden. Detta uttalande underströks av bankoutskottet, som i sitt av riksdagen godkända utlåtande över berättelsen (1967: 62) uttryckte förhoppningar att de av biblioteksstyrelsen berörda samordningsproblemen skulle genom statskontorets utredning komma närmare en lösning.

Vad utskottet här anfört kan sammanfattas sålunda. Såväl riksdagens behov av en välutrustad biblioteksservice som vikten av att det för riksdagen intressanta litteraturbeståndet kan rationellt utnyttjas talar för att riksdagsbiblioteket kvarstannar under riksdagens huvudmannaskap. Även under denna förutsättning bör kunna genomföras reformer med avseende på bibliotekets funktioner, så att bibliotekets resurser blir bättre utnyttjade för statsverksamhetens och forskningens samlade behov. Utrymmes- och lokaliseringssynpunkter synes med den lösning av bibliotekets lokalfrågor som nu är aktuell inte ha någon avgörande betydelse för ställningstaganden till dess organisation.

Uppgiften att föreslå reformer i antytt syfte faller delvis på statskontorets pågående undersökning, vilken såvitt gäller riksdagsbiblioteket bör fortsättas enligt redan givna direktiv. Särskilt må påpekas att denna undersökning genom att bl. a. avse möjligheterna att utnyttja ADB-tekniska hjälpmedel i biblioteksarbetet bör få stor betydelse för riksdagsbibliotekets dokumentationsverksamhet. Vissa samordningsfrågor rörande riksdagsbiblioteket torde emellertid vara av sådan karaktär att de bör göras till föremål för särskild utredning. Den principiella grundvalen för och ändamålet med en sådan utredning torde utskottet ha i huvudsak angivit med vad som anförts ovan. Utredningen bör kunna utgå från statskontorets undersökningsresultat efterhand som dessa presenteras — en nulägesrapport avseende riksdagsbiblioteket kan enligt vad utskottet erfarit väntas föreligga i februari 1970 — och till viss del bedrivs parallellt med statskontorets un-

dersökning. Bland i sammanhanget intressanta spörsmål som denna berör kan här ytterligare nämnas universitetsbiblioteksfunktionen i Stockholm på det samhällsvetenskapliga området och organisationen av viss bibliografisk publikationsverksamhet. Med hänsyn till räckvidden av statskontorets biblioteksorganisatoriska uppdrag kan uppgiften för den av utskottet förordade utredningen bli relativt långsiktig.

Medan utredningen såsom ovan sagts bör utgå från förutsättningen att riksdagsbiblioteket skall kvarstanna under riksdagens huvudmannaskap bör den vara oförhindrad att vad gäller bibliotekets ställning inom riksdagsförvaltningen pröva olika lösningar. Revisorerna har därvidlag pekat på möjligheten att inordna biblioteket i den inre riksdagsförvaltningen. Med hänsyn till att den nuvarande organisationsformen garanterar Kungl. Maj:t visst medinflytande över bibliotekets utveckling och att samordningen mellan riksdagsbiblioteket och det Kungl. Maj:t underställda biblioteksväsendet är en huvudfråga för utredningen måste konsekvenserna av en ändring av bibliotekets status givetvis noga övervägas. Utan att ett slutligt ställningstagande på denna punkt föregripes torde kunna vidtagas åtgärder för ett vidgat ianspråktagande från bibliotekets sida av förvaltningskontorets service och prövas om nuvarande relationer mellan biblioteket och riksdagens upplysningstjänst är lämpligt utformade.

Det utredningsuppdrag som utskottet här angivit torde böra anförtros åt en parlamentariskt sammansatt kommitté, som till sig får knyta erforderlig expertis. Att utse ledamöter i kommittén torde under sedvanliga förutsättningar få ankomma på talmanskonferensen. Lämpligt torde vara att riksdagsbibliotekets styrelse och styrelsen för förvaltningskontoret blir företrädare i kommittén. Kommittén skall, som ovan sagts, nära samarbeta med statskontoret. Därutöver erfordras givetvis samråd med och bistånd av ett flertal institutioner. Någon närmare precisering härvidlag synes icke erforderlig.

Med vad utskottet anfört har utskottet tillstyrkt motionerna I: 1034 och II: 1189 samt avstyrkt motionerna I: 1033 och II: 1190.

Utskottet hemställer alltså

att riksdagen i anledning av riksdagens revisorers förevarande framställning med avslag på motionerna I: 1033 och II: 1190 samt med bifall till motionerna I: 1034 och II: 1189 uppdrar åt talmanskonferensen att föranstalta om utredning rörande riksdagsbiblioteket i enlighet med vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 4 november 1969

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s)*, Åke Larsson (s), Lundin (s), Larfors (s), Brundin (m)*, Wirtén (fp) och Vilhelm Erik Carlsson (m);

från andra kammaren: herrar Regnéll (m), Hagnell (s), Franzén i Motala (s), Börjesson i Glömminge (cp)*, Larsson i Umeå (fp), Rask (s), Fridolfsson i Rödeby (s) och Stridsman (cp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Bilaga

Till Bankoutskottet

Härmed får styrelsen för riksdagsbiblioteket lämna den 30 maj 1969 be-
gärt yttrande över riksdagens revisorers framställning med anledning av
verkställd granskning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom
det statliga biblioteksväsendet.

Styrelsen får i första hand hänvisa till sitt till revisorerna avgivna
yttrande över den i ärendet upprättade granskningspromemorian samt där-
utöver anföra följande.

Riksdagsbibliotekets tjänster utnyttjas, vare sig man ser till de aktuella
förhållandena eller beaktar det historiska perspektivet, i första hand av
riksdagen, dess ledamöter och organ, i andra hand av Kungl. Maj:ts kansli
och den övriga statsförvaltningen och i tredje hand av undervisning och
forskning. De båda förstnämnda kategorierna torde tillsammans represen-
tera mer än hälften av de tjänster biblioteket ställer till förfogande och de
bör med hänsyn till såväl likheten i behov som lokaliseringssynpunkter
betraktas som en enhetlig avnämargrupp. Detta kommer även till ut-
tryck i den nu gällande administrativa anordningen med en styrelse, där
ordföranden tillsättes av Kungl. Maj:t och ledamöterna av riksdagen. Det
må i detta sammanhang framhållas, att riksdagens andel redan enligt det
förebragta materialet visat en stigande trend och under senare år uppgått
till omkring en fjärdedel samt att den icke »mätbara» och indirekta delen
av bibliotekets tjänster på grund av de lokala förhållandena i huvudsak
kommer riksdagen till godo. Särskilt må nämnas det faktum, att upplys-
ningstjänsten dagligen utnyttjar biblioteket i betydande omfattning både
beträffande dess samlingar och dess tjänstemän.

Att ställa bibliotekets tjänster till förfogande även för forskning och
undervisning har tett sig naturligt i den mån detta icke verkat hindrande
på dess nyss nämnda grundläggande funktioner. Utvidgningen till denna
nya avnämarmarkategori har väl i någon mån medfört en ökning av bibliotekets
organisation och samlingar men härigenom har man kunnat tillgodose ett
viktigt behov på ett rationellt och mindre kostnadskrävande sätt än ge-
nom att utbygga det allmänna biblioteksväsendet i full omfattning på det
samhällsvetenskapliga området.

Det är riktigt att stora delar av bibliotekets samlingar efterfrågas mera
sällan och därför icke behöver förvaras i nära anslutning till riksdagens
lokaler. Så är även redan nu förhållandet, då avsevärda delar av samling-
arna överflyttats dels till statens biblioteksdepå och dels till lokaler i kvar-
teret Vinstocken. Detta förhållande kan komma att än mer accentueras vid
överflyttningen till det provisoriska riksdagshuset, där biblioteket kom-
mer att disponera lokaler om ca 1 000 kvm. Styrelsen anser det möjligt att
inom en sådan ram få plats med den viktigaste och oftast anlidade delen
av samlingarna samt arbetsplatser för tjänstemännen, men anser det full-
ständigt orealistiskt att riksdagens behov skulle kunna tillgodoses inom ra-

men för ett mindre s. k. referensbibliotek, skisserat till ca 400 hyllmeter. Det av riksdagen nu godkända lokalprogrammet för det definitiva riksdags-
huset för enkammarriksdagen utgår också från ett utrymmeskrav, mot-
svarande vad som tillgodoses i det provisoriska huset.

Enligt styrelsens mening skulle det vara till stor nackdel för såväl riks-
dagens som statsförvaltningens behov av bibliotekstjänster om biblioteket
inordnades i det allmänna biblioteksväsendet. Styrelsen avstyrker därför en
utredning med en dylik målsättning. Däremot vill styrelsen icke motsätta
sig en utredning av det slag, som förordats av en minoritet bland revisorer-
na. Dock må framhållas, att detta alternativ, som bl. a. syftar till ett åter-
förenande av biblioteket och upplysningstjänsten under samma administra-
tiva ledning, så till vida går i motsatt riktning mot majoritetsförslaget som
det skulle innebära ett upphävande av Kungl. Maj:ts inflytande på bib-
liotekets förvaltning. Inom ramen för en sådan utredning kunde emellertid
den lämpliga omfattningen och inriktningen av riksdagsbibliotekets verk-
samhet samt lokalproblemen bli närmare belysta.

Stockholm den 9 oktober 1969

Å styrelsens för riksdagsbiblioteket vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Till riksdagen

Sedan riksdagens revisorer beslutat att verkställa en undersökning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet, har inom revisorernas kansli utarbetats en granskningspromemoria i ämnet. I promemorian, vilken bifogas denna skrivelse som bilaga 1, lämnas en översiktlig redovisning av riksdagsbibliotekets resurser och dessas nuvarande användning. Vidare refereras aktuella uttalanden om de behov som föreligger dels av en samordnad biblioteksservice inom den centrala statsförvaltningen, dels av en utbyggd och systematiserad samhällsvetenskaplig dokumentation och information. Mot denna bakgrund skisseras ett förslag att genom överflyttning av riksdagsbiblioteket till den Kungl. Maj:t underställda förvaltningen möjliggöra att dess resurser inriktas på att tillgodose nämnda behov. För riksdagens bibliotekstjänst förutsätts ett välutrustat referensbibliotek. Det förordas att en närmare utredning enligt dessa riktlinjer genomförs av statskontoret, som redan har ett mera begränsat undersökningsuppdrag rörande riksdagsbiblioteket.

Över granskningspromemorian har inhämtats yttranden från riksdagens förvaltningskontor, styrelsen för riksdagsbiblioteket, statskontoret, kungl. biblioteket (riksbibliotekarien), universitetskanslersämbetet, statens råd för vetenskaplig information och dokumentation samt forskningsbiblioteksrådet. Yttrandena närsluts som bilaga 2—8. Det i promemorian framlagda principförslaget har vunnit anslutning av statskontoret, riksbibliotekarien och universitetskanslersämbetet, vilka samtliga tillstyrker en utredning på grundval av detta. Statens råd för vetenskaplig information och dokumentation samt forskningsbiblioteksrådet förordar — utan att ta ställning i frågan om riksdagsbibliotekets administrativa tillhörighet — en förutsättningslös prövning av riksdagens, statsförvaltningens och den samhällsvetenskapliga forskningens behov av biblioteks- och dokumentationstjänster. Riksdagens förvaltningskontor avvisar en ändring av huvudmannskapet för riksdagsbiblioteket och uttalar sig för en utredning om dess inordnande i den inre riksdagsförvaltningen. Bibliotekets huvuddel anses dock böra förläggas utanför riksdagshuset. Styrelsen för riksdagsbiblioteket slutligen avstyrker bestämt att den i granskningspromemorian föreslagna utredningen kommer till stånd.

Revisorerna tillställde 1967 års riksdag en särskild berättelse över en av dem företagen granskning av riksdagsbibliotekets personalorganisation och

därmed sammanhängande förhållanden. Berättelsen utmynnade i ett förslag om en översyn av bibliotekets organisation och arbetsformer, vilket ledde till att statskontoret fick i uppdrag att i samband med en åt verket tidigare anförtrodd utredning om de vetenskapliga bibliotekens inre organisation verkställa en undersökning även av riksdagsbiblioteket. Denna undersökning har ännu inte påbörjats. I sitt yttrande över den nu föreliggande granskningspromemorian har biblioteksstyrelsen riktat kritik mot att revisorerna i detta läge aktualiserat ett ärende, som enligt styrelsens mening »undanrycker grundvalen» för nämnda undersökningsuppdrag. Revisorerna vill härtill framhålla, att den fråga revisorerna nu upptagit till behandling har en helt annan räckvidd än det tidigare ärendet. Medan detta avsåg endast en rationalisering av riksdagsbibliotekets arbetsformer inom en given yttre organisatorisk ram och med oförändrat ansvarsområde, har den aktuella granskningen tagit sikte på möjligheten att utan bundenhet till bestående administrativa former på ett effektivare sätt utnyttja bibliotekets resurser i ett vidare sammanhang. Att en häremot svarande utvidgning av statskontorets utredningsuppdrag i och för sig skulle vara fullt förenlig med den tidigare begärda undersökningen av biblioteket bestyrks av statskontorets eget remissyttrande, i vilket statskontoret förklarar sig berett att i samband med denna undersökning även pröva frågor om huvudmannaskap och verksamhetsform för riksdagsbiblioteket.

Den av revisorerna föranstaltade granskningen i ärendet får anses ha visat att riksdagsbibliotekets litteraturtjänst, så långt den är mätbar, har relativt liten omfattning i betraktande av storleken av bibliotekets samlingar och övriga resurser. Det synes också klarlagt att endast en mindre del av bibliotekets tjänsteproduktion kommer riksdagen och dess organ direkt till godo. Av statistiken över s. k. hemlån, som visserligen inte ger en fullständig redovisning av den serviceinriktade verksamheten, framgår att under den senaste tioårsperioden riksdagen inklusive hela riksdagsförvaltningen svarat för mindre än en femtedel av antalet utlånade volymer. Revisorerna håller också för sannolikt att endast en mycket liten del av bokbeståndet annat än i undantagsfall efterfrågas för riksdagsbruk. Vad särskilt avser upplysningstjänstens normalt inte registrerade användning av riksdagsbiblioteket har en i förvaltningskontorets remissyttrande redovisad undersökning gett vid handen att upplysningstjänsten replierar på dess samlingar i avsevärt mindre utsträckning än på andra informationskällor. Förvaltningskontoret har därav dragit den slutsatsen att tillgång till riksdagsbibliotekets samlade resurser i riksdagshuset inte är motiverad av upplysningstjänstens behov.

Ovan redovisade förhållanden ger revisorerna anledning att ifrågasätta om inte riksdagsbiblioteket är överdimensionerat från riksdagens synpunkt och om således inte riksdagens omedelbara behov av bibliotekstjänster skulle kunna tillgodoses på ett mindre utrymmes- och kostnadskrävande sätt. I

granskningspromemorian har som alternativ till det nuvarande riksdagsbiblioteket i dess egenskap av serviceorgan åt riksdagen uppställts ett referensbibliotek, som till uppbyggnad och verksamhetsform skulle vara inriktat enbart på riksdagens betjänande. Organisatoriskt skulle referensbiblioteket sammankopplas med upplysningstjänsten och integreras med dess dokumentationssystem. Förvaltningskontoret kan sägas ha så till vida anslutit sig till denna linje som i dess remissyttrande upptagits och förordats ett tidigare övervägt förslag att klyva riksdagsbiblioteket i en utanför riksdagshuset lokaliserad huvuddel och ett därunder sorterande referensbibliotek i anslutning till riksdagens lokaler.

I likhet med förvaltningskontoret anser revisorerna att riksdagens omedelbara litteraturbehov bör kunna tillgodoses av ett uteslutande för dess bruk avsett referensbibliotek. Om detta från början ges en väl avvägd samsättning och förvärv och utgallring sköts på ett följsamt sätt, torde i riksdagsarbetet uppkommande efterfrågan på bibliotekstjänster i de flesta fall där kunna direkt mötas även inom en relativt begränsad storleksram. Inlåning av litteratur skulle behöva förekomma mera sällan. Det kan under sådana förhållanden enligt revisorernas mening ifrågasättas om tillräcklig anledning finns att konstruera referensbiblioteket som en filial till en utanför riksdagshuset liggande biblioteksinstitution, vars tjänsteproduktion dock huvudsakligen skulle vara inriktad på andra avnämare. Liksom t. ex. Kungl. Maj:ts kansli borde riksdagen vid behov kunna utnyttja det utflyttade riksdagsbiblioteket — jämsides med andra biblioteksinrättningar — även utan denna administrativa sammanbindning. En samordning av referensbiblioteket med upplysningstjänsten synes vara en mera naturlig lösning särskilt med hänsyn till de möjligheter denna har att kontinuerligt följa och även föregripa riksdagens informationsbehov. Härigenom skulle också förvaltningskontorets önskemål om inordnande av riksdagens biblioteksservice i den inre riksdagsförvaltningen på ett enkelt sätt tillgodoses.

Som visats i granskningspromemorian föreligger ett påtagligt behov av central service och reglerade samarbetsformer hos statsförvaltningens biblioteksenheter. Det gäller här ett gammalt problem som vid upprepade tillfällen uppmärksamrats utan att någon egentlig lösning kunnat uppnås. Vidare har utanför den traditionella biblioteksverksamhetens ram särskilt under senare tid framställts krav på systematiska åtgärder för förbättrad information och dokumentation på det samhällsvetenskapliga området under medverkan av bibliotek med denna förvärvsinriktning. I remissyttrandena har vikten av att hithörande frågor grundligt prövas understrukits av bl. a. statens råd för vetenskaplig information och dokumentation samt forskningsbiblioteksrådet.

Även revisorerna anser det vara en angelägen uppgift att få till stånd en rationell organisation av de biblioteks- och dokumentationstjänster som efterfrågas av statsförvaltningen och den samhällsvetenskapliga forskning-

en. En betydande del av förefintliga resurser på området utgörs av riksdagsbibliotekets rikhaltiga samlingar och dess för sådana uppgifter lämpligt skolade personal. Det är därför naturligt att tanken på att bygga vidare på denna grund kunnat, såsom skett, uppkomma i skilda sammanhang. Enligt revisorernas mening finns det avgjort anledning att, som föreslagits i granskningspromemorian och tillstyrkts av de flesta remissinstanserna, undersöka möjligheterna att utforma riksdagsbibliotekets ansvarsområde i överensstämmelse med nämnda önskemål.

När frågan om riksdagsbibliotekets medverkan i ovan berörda sammanhang aktualiserats, har den uppfattningen framskyttat att bibliotekets administrativa särställning som ett riksdagens verk är ett hinder för ett reglerat samarbete mellan detta och till statsverket hörande organ. Att ett sådant samarbete hittills kommit till stånd endast i mycket ringa omfattning kan möjligen tas som en bekräftelse härpå. I granskningspromemorian har med utgångspunkt i detta förhållande framförts tanken på att upphäva riksdagsbibliotekets särställning genom att överflytta det till den Kungl. Maj:t underställda förvaltningen. Gentemot detta har förvaltningskontoret hävdad att de fördelar som promemorians förslag syftar till skulle kunna vinnas även om riksdagen förblir huvudman för riksdagsbiblioteket. En liknande uppfattning har biblioteksstyrelsen givit uttryck åt.

Revisorerna vill inte bestrida att en ökad samordning av önskat slag skulle vara möjlig även utan den ifrågasatta förändringen av riksdagsbibliotekets administrativa status. Å andra sidan synes längre gående åtgärder av mera permanent karaktär starkt befrämjas av att huvudmannaskapet för berörda institutioner görs enhetligt. Revisorerna syftar härmed på de fördelar detta skulle innebära i form av en samlad avvägning av det statliga biblioteksväsendets resursbehov i samband med budgetbehandlingen och ökade rationaliseringsmöjligheter i fråga om organisatoriska omstruktureringar och personalomflyttningar. Resultatet härav skulle otvivelaktigt bli ett bättre utnyttjande av bibliotekens totala kapacitet. Klart synes också vara att en författningssmässig reglering underlättas om Kungl. Maj:ts förordningsmakt får täcka hela förvaltningsområdet i fråga.

Revisorerna har ovan ifrågasatt om inte riksdagens litteraturförsörjning med fördel skulle kunna övertas av ett från riksdagsbiblioteket helt skilt referensbibliotek. Om detta skulle befinnas vara en rationell åtgärd, synes föga anledning finnas att behålla det från direkt befattning med riksdagens biblioteksservice befriade riksdagsbiblioteket under riksdagens huvudmannaskap. Förvaltningskontoret har i sitt remissyttrande som stöd för sitt ställningstagande i huvudmannaskapsfrågan hänvisat till att det knappast finns något parlament som inte förfogar över ett eget bibliotek. Då uttalandet inte torde få uppfattas så, att det skulle vara en prestigesak för riksdagen att förfoga över en stor boksamling oberoende av dess praktiska nytta, synes från denna synpunkt intet finnas att invända mot den lösning av riksdagens biblioteksfråga som revisorerna funnit utgöra ett möjligt alter-

nativ. Inte heller i övrigt har, såvitt revisorerna kunnat finna, påvisats några hinder av mera principiell innebörd mot en omprövning av riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter enligt ovan angivna riktlinjer.

Från förvaltningskontorets och biblioteksstyrelsens sida har i sammanhanget erinrats om riksdagsbibliotekets uppgifter i egenskap av riksdagens arkivmyndighet. Funktionen torde i huvudsak innebära förvaring av riksdagshandlingar från de senaste årtiondena, i den mån de arkivbildande organen själva inte ombesörjer detta. Det bör inte vålla några praktiska svårigheter att, om riksdagsbiblioteket inte längre skulle ingå i riksdagsförvaltningen, på lämpligt sätt fördela arkivalierna mellan riksarkivet och förvaltningskontoret, som redan har ansvaret för sitt eget arkiv.

Sammanfattningsvis kan konstateras att av de i granskningsärendet hörda remissinstanserna alla utom en, biblioteksstyrelsen, uttalat sig för en utredning om riksdagsbiblioteket i någon form. Med hänvisning härtill får revisorerna föreslå att riksdagen föranstaltar om en omprövning av riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet, grundad på en allsidig bedömning av riksdagens, statsförvaltningens och den samhällsvetenskapliga forskningens behov av biblioteksresurser. Revisorerna har ovan redovisat vissa skäl som talar för en närmare samordning mellan riksdagsbiblioteket och institutioner med motsvarande verksamhet inom den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen. Utredningen bör dock enligt revisorernas mening vara förutsättningslös även i organisatoriskt hänseende. Huvudalternativen synes vara dels bibehållande av bibliotekets nuvarande ställning som ett riksdagens verk, dels dess uppgående i den inre riksdagsförvaltningen enligt förvaltningskontorets förslag, dels ock dess överflyttning till statsverket. Särskild hänsyn bör vid de organisatoriska övervägandena tas till konsekvenserna för riksdagens litteraturförsörjning, som under alla förhållanden inte får undergå någon försämring. Vid en organisatorisk lösning som innefattar bortflyttning av riksdagsbiblioteket från riksdagens hus bör således riksdagen för sitt omedelbara litteraturbehov tillförsäkras fortsatt tillgång till ett eget bibliotek av referenstyp.

Den föreslagna utredningen bör i beaktande av frågans betydelse för riksdagens arbetsförhållanden tillsättas genom riksdagens försorg och få parlamentariskt inslag. Den bör bedrivas i samråd med statskontoret, vars uppdrag att undersöka riksdagsbibliotekets inre organisation bör kvarstå, och statens råd för vetenskaplig information och dokumentation. Det är önskvärt att utredningen inriktas på att så snart som möjligt framlägga underlag för ett principiellt ställningstagande av riksdagen. Stockholm den 27 mars 1969.

På riksdagens revisorers vägnar:

BERTIL von FRIESEN

/Per Dahlberg

Utdrag av protokoll, fört vid sammanträde med riksdagens revisorer torsdagen den 27 mars 1969 kl. 9.00.

§ 50

Föredrogs bordlagd tilläggspromemoria till granskningspromemoria nr 6/1968 från 2:a avdelningen ang. riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet (principförslag) och beslöts att till riksdagen skulle avlåtas skrivelse av den lydelse som framgår av bilaga 1 till protokollet.

Mot beslutet anfördes reservation av herrar Nils Theodor Larsson, Ragnar Sveningsson och Bertil von Friesen samt av fröken Karin Wetterström, vilka ansåg att skrivelsen bort ha den lydelse som framgår av bilaga 2 till protokollet.

Vid protokollet:

Bo Erikson

Justerat

Bertil von Friesen

Bestyrks i tjänsten

Gunnar Vinterskog

Bilaga 2 till protokoll, fört vid sammanträde med riksdagens revisorer torsdagen den 27 mars 1969 kl. 9.00.

Till riksdagen

Sedan riksdagens revisorer beslutat att verkställa en undersökning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet, har inom revisorernas kansli utarbetats en granskningspromemoria i ämnet. I promemorian, vilken bifogas denna skrivelse som bilaga 1, lämnas en översiktlig redovisning av riksdagsbibliotekets resurser och dessas nuvarande användning. Vidare refereras aktuella uttalanden om de behov som föreligger dels av en samordnad biblioteksservice inom den centrala statsförvaltningen, dels av en utbyggd och systematiserad samhällsvetenskaplig dokumentation och information. Mot denna bakgrund skisseras ett förslag att genom överflyttning av riksdagsbiblioteket till den Kungl. Maj:t underställda förvaltningen möjliggöra att dess resurser inriktas på att tillgodose nämnda behov. För riksdagens bibliotekstjänst förutsätts ett välutrustat referensbibliotek. Det förordas att en närmare utredning enligt dessa riktlinjer genomförs av statskontoret, som redan har ett mera begränsat undersökningsuppdrag rörande riksdagsbiblioteket.

Över granskningspromemorian har inhämtats yttranden från riksdagens förvaltningskontor, styrelsen för riksdagsbiblioteket, statskontoret, kungl. biblioteket (riksbibliotekarien), universitetskanslersämbetet, statens råd för vetenskaplig information och dokumentation samt forskningsbiblioteksrådet. Yttrandena närsluts som bilaga 2—8.

Det i promemorian framlagda principförslaget har vunnit anslutning av statskontoret, riksbibliotekarien och universitetskanslersämbetet, vilka samtliga tillstyrker en utredning på grundval av detta. Statens råd för vetenskaplig information och dokumentation samt forskningsbiblioteksrådet förordar — utan att ta ställning i frågan om riksdagsbibliotekets administrativa tillhörighet — en förutsättningslös prövning av riksdagens, statsförvaltningens och den samhällsvetenskapliga forskningens behov av biblioteks- och dokumentationstjänster. Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor avvisar en ändring av huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket och uttalar sig för dels en utredning om dess inordnande i den inre riksdagsförvaltningen, dels en omlokalisering av bibliotekets huvuddel till plats utanför riksdagshuset. Styrelsen för riksdagsbiblioteket slutligen avstyrker bestämt att den i granskningspromemorian föreslagna utredningen kommer till stånd.

Revisorerna tillställde 1967 års riksdag en särskild berättelse över en av dem företagen granskning av riksdagsbibliotekets personalorganisation och därmed sammanhängande förhållanden. Berättelsen utmynnade i ett förslag om en översyn av bibliotekets organisation och arbetsformer, vilket ledde till att statskontoret fick i uppdrag att i samband med en åt verket tidigare anförtrodd utredning om de vetenskapliga bibliotekens inre organisation verkställa även en undersökning av riksdagsbiblioteket. Statskontorets förstnämnda större utredning har inledningsvis inriktats på en översiktlig kartläggning av universitetsbibliotekens arbetsfördelning och vissa arbetsrutiner samt en förberedande studie rörande möjligheterna att utnyttja ADB som hjälpmedel i biblioteksarbetet. Undersökningen rörande riksdagsbiblioteket har ännu inte påbörjats.

Till skillnad från riksdagens beslut om en översyn av riksdagsbibliotekets arbetsformer med anledning av revisorernas berättelse till 1967 års riksdag, vilken översyn av Kungl. Maj:t uppdragits åt statskontoret, aktualiseras i granskningspromemorian även frågan om en överflyttning av huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket från riksdagen till Kungl. Maj:t. I granskningspromemorian har nämligen antagits att riksdagsbibliotekets karaktär av ett riksdagens organ skulle utgöra hinder mot en förbättrad och utbyggd biblioteks- och dokumentationsservice åt förvaltning och samhällsvetenskaplig forskning, uppbyggd på riksdagsbiblioteket med hänsyn till omfattningen och inriktningen av dess boksamlingar samt storleken och den speciella skolningen av dess personal. Mot detta antagande har invändningar rests av både styrelsen för riksdagsbiblioteket och styrelsen för riksdagens förvaltningskontor. Riksdagsbibliotekets styrelse anser att den nu aktualiserade frågan undanrycker grundvalen för det nyligen åt statskontoret lämnade utredningsuppdraget. Förvaltningskontorets styrelse hävdar att de fördelar som i granskningspromemorian antas förenade med en anknytning av riksdagsbiblioteket till förslagsvis kungl. biblioteket kan vinnas även med riksdagen som huvudman. Styrelsen uttalar att det inte är ett riksdagens intresse att avhända sig sitt bibliotek i en tid, då riksdagen bl. a. med bifall till konstitutionsutskottets hemställan hos Kungl. Maj:t begärt att grundlagberedningen skall överväga frågan om riksdagens informationsbehov och styrelsen håller på med en utredning av frågan om utnyttjande av ADB i riksdagsarbetet. Styrelsen framhåller som sin principiella uppfattning att riksdagsbiblioteket i första hand skall betjäna riksdagen och dess organ men att dess ställning som ett riksdagens verk torde vara unik även internationellt sett och att bibliotekets överförande till den inre riksdagsförvaltningen förutsättningslöst bör prövas. Styrelsen förordar emellertid en långtgående service och rationell arbetsfördelning inom hela det statliga biblioteksväsendet.

I likhet med styrelsen för riksdagens förvaltningskontor anser revisorerna att riksdagens *omedelbara* litteraturbehov bör kunna tillgodoses av ett uteslutande för dess bruk avsett referensbibliotek. Revisorerna noterar i det-

ta sammanhang att styrelsen i sin skrivelse till riksdagen den 25 februari 1969 om riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m. (s. 19) uttalar att ytbehovet för riksdagsbiblioteket i ett om- eller nybyggt riksdagshus härigenom torde kunna reduceras från 3 175 kvm till högst 400 kvm. Ett ökat utnyttjande av riksdagsbibliotekets resurser från den övriga statsförvaltningens och forskningens sida förutsätter dock enligt revisorernas mening inte att riksdagsbiblioteket byter huvudman. På denna punkt delar revisorerna den uppfattning som kommit till uttryck i yttrandet från förvaltningskontoret. Riksdagsbiblioteket har sedan år 1918 de facto ställning som centralt förvaltningsbibliotek. Härtill kommer, som även styrelsen för riksdagsbiblioteket framhållit i sitt utlåtande, enligt revisorernas mening att ledamöternas förbättrade arbetsvillkor kan antas öka riksdagens relativa andel i bibliotekets utnyttjande.

Med hänsyn till vad här anförts anser revisorerna att frågan om en utredning av ökad samordning mellan riksdagsbibliotekets och övriga statliga biblioteksenheters arbetsuppgifter bör prövas med utgångspunkt i att riksdagen behåller huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket. En sådan utredning finner revisorerna motiverad. Revisorerna ansluter sig dessutom till styrelsens för förvaltningskontoret mening att riksdagsbibliotekets inordnande i den inre riksdagsförvaltningen bör närmare utredas. Med hänsyn till dessa revisorernas ställningstaganden bör utredningen tillsättas av riksdagen. Utan att gå närmare in på formerna för utredningen vill revisorerna uttala att den bör bedrivas under medverkan av riksdagsbiblioteket och riksdagens förvaltningskontor och i samråd med statens råd för vetenskaplig information och dokumentation. Det åt statskontoret lämnade uppdraget att undersöka riksdagsbibliotekets arbetsformer bör lämnas orubbat.

Revisorerna föreslår således *att* riksdagen bibehåller huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket, *att* frågan om ökad samordning mellan riksdagsbibliotekets och övriga statliga biblioteksenheters arbetsuppgifter och om riksdagsbibliotekets inordnande i den inre riksdagsförvaltningen närmare utreds samt *att* utredningen tillsätts av riksdagen. Stockholm den 27 mars 1969.

RIKSDAGENS REVISORER
ANDRA AVDELNINGEN

Granskningspromemoria nr 6/1968
(Utredningen beslutad den 28 maj 1968)

**Riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga
biblioteksväsendet**

Allmän bakgrund

Riksdagsbiblioteket är (sedan år 1918) ett riksdagens verk. Kungl. Maj:t utser ordförande i verkets styrelse, i vilken därjämte ingår två av riksdagen valda ledamöter. För biblioteket gäller ett av riksdagen år 1966 fastställt reglemente (med år 1967 vidtagen ändring).

Riksdagsbiblioteket disponerar lokalutrymmen för arbetsplatser och förvaring av böcker och arkivalier i riksdagshuset. Betydande delar av boksamlingarna, som för närvarande uppgår till ca 9 500 hyllmeter, förvaras på annat håll, i statens biblioteksdepå i Håbo kommun samt i lokaler som disponeras av riksdagen i kvarteren Vinstocken och Rosenbad. I det blivande byggnadskomplex vid Sergels torg till vilket riksdagen skall provisoriskt överflytta i slutet av år 1970 har lokaler reserverats även för riksdagsbiblioteket. Otillräckliga förvaringsutrymmen torde dock nödvändiggöra en fortsatt spridning av samlingarna.

Riksdagsbibliotekets personalorganisation omfattar för närvarande 23 tjänster, varav åtta i bibliotekariekarriären.

I gällande riksstat har för riksdagsbiblioteket anslagits 1 175 000 kronor, varav 760 000 kronor till avlöningar, 275 000 kronor till bokinköp och bokbindning och 140 000 kronor till omkostnader. Därtill kommer lönekostnads-pålägg, lokalhyror och andra dolda kostnader.

Riksdagsbiblioteket har under efterkrigstiden haft en stark tillväxt i fråga om samlingar och personal. Den ökade resursbelastningen har föranlett riksdagen att vid två tillfällen föranstalta om utredningar rörande biblioteket i rationaliserings- och besparingssyfte.

Vissa av riksdagsbibliotekets styrelse framställda yrkanden om höjt avlöningsanslag och ytterligare lokalutrymme i riksdagshuset föranledde ett beslut av 1954 års riksdag om utredning av bibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet. Utredningen, som anförtroddes åt en kommitté under ordförandeskap av andra kammarens talman, ledde, trots det vittsyftande mandatet, inte till några mera genomgripande reformförslag. Dess viktigaste resultat var det av 1957 års riksdag beslutade inrättandet av den ovan nämnda biblioteksdepån för förvaring av mindre frekvent litteratur från stockholms- och uppsalabiblioteken, varigenom riksdagsbibliotekets behov av ökat magasinsutrymme i riksdagshuset för tillfället

kunde reduceras. Samtidigt godtog riksdagen en av kommittén föreslagen indragning av ett antal tjänster, dock endast i samband med naturlig avgång och under hänsynstagande till slutligt bestämd omfattning av vissa arbetsuppgifter. Till dessa uppgifter hörde bl. a. utarbetandet av årsbibliografien över offentliga publikationer, som handhåfts av riksdagsbiblioteket sedan början av 1930-talet men vars överflyttning till bibliografiska institutet vid kungl. biblioteket enligt kommittén borde tagas under övervägande. Organisation och verksamhetsformer lämnades i övrigt reellt och i stort sett orörda. Gällande föreskrifter samlades efter översyn i ett reglemente.

I särskild berättelse till 1967 års riksdag konstaterade riksdagens revisorer att riksdagsbibliotekets personal vuxit starkt sedan 1957 års riksdagsbeslut — i jämförelse med den då fastställda »normalstaten» nära nog till det dubbla — utan att någon motsvarande ökning av arbetsuppgifterna syntes ha inträffat. Revisorerna förordade en översyn av bibliotekets organisation och arbetsformer. Riksdagen, som uttryckligen instämde i revisorernas bedömning, beslöt att hos Kungl. Maj:t hemställa om uppdrag åt statskontoret att i en åt kontoret kort dessförinnan anförtrodd större utredning om de vetenskapliga bibliotekens inre organisation inordna även en undersökning av riksdagsbiblioteket. Statskontoret har sedermera fått sitt utredningsuppdrag utvidgat på sätt riksdagen begärt. Organisationsundersökningen av riksdagsbiblioteket torde kunna påbörjas tidigast i mitten av år 1969.

1967 års riksdag har även uttalat att riksdagsbiblioteket förutsättes vid uppkommande vakans inte återbesätta ledigbliven tjänst utan mycket noggrann prövning av behovet därav.

Riksdagsbibliotekets uppgifter och verksamhetsformer

Historiskt sett har riksdagsbiblioteket utvecklats ur ett hand- och referensbibliotek för riksdagsarbetet. Först år 1918 beviljades den Kungl. Maj:t underställda förvaltningen stadgeenlig tillträdes- och lånerätt, låt vara att detta endast var en bekräftelse på en långvarig fast praxis. Enskilda forskare erhöll formellt och uttryckligen tillgång till biblioteket så sent som år 1957, ehuru även denna kategori obehindrat kunnat utnyttja det åtminstone sedan slutet av 1800-talet. Belysande för den författningsmässiga eftersläpningen är att riksdagsbibliotekets utländska nyförvärv ända sedan år 1886 redovisats i den för de *offentliga* vetenskapliga biblioteken gemensamma accessionskatalogen.

Enligt 2 § i riksdagsbibliotekets reglemente är biblioteket »främst avsett för riksdagen, dess delegationer och verk, kyrkomötet, Kungl. Maj:ts kansli och de centrala ämbetsverken samt av Kungl. Maj:t förordnade eller jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsatta kommittéer». I den mån dessa uppgifter inte åsidosättes skall biblioteket därjämte betjäna dem som bedriver forskning eller allvarliga studier. I reglementets 16 § stadgas om företrädesrätt till boklån för i första hand riksdagens ledamöter och i andra hand för tjänstemän hos riksdagen och dess verk eller representanter för kyrkomöte, Kungl. Maj:ts kansli, centralt ämbetsverk eller kommitté. (Sistnämnda bestämmelse, som alltså enligt sin ordalydelse jämställer riksdagens tjänstemän med den Kungl. Maj:t underställda förvaltningen i en andra prioritetsgrupp, står inte i överensstämmelse med motiven, enligt vilka »riksdagens ledamöter och organ» bör äga företrädesrätt framför förvaltningens och forskningens representanter. Så torde också stadgandet tillämpas.)

Innebörden av riksdagsbibliotekets särskilda inriktning på riksdagens och

förvaltningens betjänande preciseras i reglementets § 10, som stadgar att riksdagsbiblioteket bör företrädesvis omfatta sådana arbeten i rätts- och samhällsvetenskap av vilka de i 2 § avsedda organen är i behov för utövan- det av sin verksamhet. Förvärvspolitikerna bör syfta till största möjliga full- ständighet i fråga om vissa närmare angivna litteraturgrupper¹, varjämte biblioteket bör »verka som ett specialbibliotek inom litteraturområdena statskunskap och juridik». Sistnämnda stadgande får ses i samband med ett av 1957 års riksdag gjort uttalande att en planmässig arbetsfördelning i fråga om litteraturanskaffningen bör eftersträvas mellan riksdagsbibliote- ket och andra bibliotek och innebär en provisorisk bestämning av det förnas roll i en sådan samordning. Frågan om en allmän fördelningsplan för de svenska vetenskapliga biblioteken — aktualiserad bl. a. genom ett departe- mentschefsuttalande i 1965 års statsverksproposition — har emellertid ännu inte fått någon lösning. De ytterligare begränsningar i riksdagsbibliotekets förvärvsinriktning som kan förekomma grundar sig således inte på någon fast överenskommelse med andra inhemska bibliotek. I sammanhanget kan nämnas att kungl. biblioteket enligt en av Kungl. Maj:t år 1966 meddelad föreskrift skall vara lokalt forskningsbibliotek inom de rättsvetenskapliga, humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnesområdena.

Utöver ovan redovisade hänsynstagande i fråga om anskaffning och till- handahållande av litteratur i traditionella former är riksdagsbibliotekets tjänster endast i ringa mån särskilt inriktade på riksdagen och förvaltning- en. Bibliotekets publikationsverksamhet, som huvudsakligen omfattar års- bibliografien över offentliga publikationer och en likaledes årlig förteckning över nyförvärv, får anses ha ett allmänt informativt syfte. Detsamma gäller väsentligen — även om viss anknytning till riksdagens intressen här före- ligger — den av biblioteket sedan ett antal år tillbaka bedrivna insamlingen av fotografier av och biografiska uppgifter om riksdagsledamöter liksom i samband därmed stående medverkan vid utgivning av en riksdagsmatrikel. Speciell uppmärksamhet mot riksdagen visas däremot genom distribution till plenisalens bänkar av nyhetslistor och utställningar av ny litteratur i montrar i närheten av kamrarnas klubbrum. Riksdagsbiblioteket vårdar även det särskilda handbiblioteket för ledamöterna och boksamlingarna i klubbrummen samt medverkar vid anskaffning av litteratur åt riksdagens utskott m. fl. riksdagsorgan.

Mellan åren 1955 och 1966 utövades även verksamheten vid riksdagens upplysningstjänst inom ramen för riksdagsbiblioteket. Denna institution, som numera ingår i den inre riksdagsförvaltningen som en enhet inom riks- dagens förvaltningskontor, är ett organ för information och utredning ute- slutande till tjänst för riksdagens ledamöter och organ. Riksdagsbiblioteket har alltså kvar en viss basfunktion gentemot upplysningstjänsten.

Ovan har nämnts de former av samarbete med andra bibliotek som består i riksdagsbibliotekets hävdvunna deltagande i den gemensamma accessions- katalogen över utländsk litteratur samt dess intressentskap i statens biblio- teksdepå. Vidare deltar riksdagsbiblioteket i Stockholmsbibliotekens samar- betsnämnd, som utöver en allmän funktion som kontakt- och remissorgan särskilt behandlar frågor som rör de inbördes låneförbindelserna, bl. a. den

¹ Beskrivningen av dessa litteraturgrupper i gällande reglemente av år 1966 avviker från den av 1957 års riksdag fastställda formuleringen. Denna ändring — liksom ett par andra samtidigt införda — torde inte vara avsiktlig utan bero på att vid 1966 års revision den av 1957 års riks- dag godkända lydelsen förväxlats med motsvarande kommittéförslag (båda versionerna tryckta i BaU 35/1957).

av kungl. biblioteket administrerade bokbilsservicen. Enligt nämndens stadgar är chefen för riksdagsbiblioteket »referent» för de centrala förvaltningsorganens bibliotek. I övrigt torde den samverka med övriga vetenskapliga bibliotek som enligt 6 § i reglementet skall eftersträvas inte vara institutionaliserad.

Riksdagsbibliotekets utnyttjande

De proportioner i vilka de tre avnämmarkategorierna riksdag, förvaltning och forskning utnyttjar riksdagsbibliotekets tjänster kan statistiskt belysas endast såvitt gäller hemlånen. Enligt den redovisning som lämnas i bibliotekets årsberättelser¹ fördelar sig dessa lån under den senaste 20-årsperioden på följande sätt (i avrundade procenttal).

	1948—1957	1958—1967	1948—1967
Riksdag	13	17	15
Förvaltning	31	28	29
Forskning	56	55	56
	100	100	100

Riksdagens andel i riksdagsbibliotekets totala tjänsteproduktion kan antagas vara något större än tabellens tal ger vid handen liksom troligen även förvaltningens avnämarrull på detta sätt underskattas.

Förvaltningen och särskilt forskningen torde även svara för en betydligt bredare efterfrågan än riksdagen.

Av visst intresse vore att kunna jämföra riksdagsbibliotekets utnyttjandegrad med andra vetenskapliga bibliotek och då främst specialbibliotek med samhällsvetenskaplig inriktning. Tyvärr är materialet även här bristfälligt. I nedanstående tabell har emellertid gjorts ett försök att i detta syfte sammanställa vissa relevanta uppgifter om jämte riksdagsbiblioteket fem sådana bibliotek. Uppgifterna avser år 1967 respektive budgetåret 1966/67.²

	Bokbestånd (meter)	Tillväxt (meter)	Personal	Anslag f. inköp o. bindn. (kr.)	Utlåning (hemlån i vol.)
Riksdagsbiblioteket	9 486	185	22,5	275 000	18 555
Handelshögskolans i Stockholm bibliotek	3 414	101	13	100 000	30 603
Statistiska centralbyråns bibliotek ..	2 500	62	8	25 000	6 242
Statens psyk.-ped. bibl.	2 026	66	6,5	70 000	10 964
Soc.vetensk. bibl.	ca 1 800	ca 40	4,5	77 000	ca 17 000
Handelshögskolans i Göteborg bibliotek	ca 1 750	ca 54	5	50 000	8 878

¹ I årsberättelserna — för åren 1948—1954 har använts den på dessa byggande tabellen i BaU 35/1957 s. 28 — redovisas tio låntagarkategorier med över perioden något skiftande benämningar och växlande ordningsföljd. De har här sammanförts till tre huvudgrupper, varvid — enligt ordningen i senaste årsberättelse — de två första betecknats som Riksdag, de fyra följande som Förvaltning och de övriga som Forskning.

² Uppgifterna har hämtats ur officiell statistik med tillägg och — i fråga om utlåningstalen — justeringar på grundval av från vederbörande bibliotek direkt inhämtade upplysningar. I fråga om t. ex. tillväxt och utlåning hade det varit önskvärt att lägga en längre period till grund för jämförelsen men detta har stött på svårigheter. De i tabellen redovisade talen torde dock inte vara alltför missvisande. — Om socialstyrelsens bibliotek har det tyvärr inte varit möjligt att erhålla uppgifter.

Av de jämförda biblioteken har riksdagsbiblioteket det överlägset största bokbeståndet. Handelshögskolans i Stockholm bibliotek, som kommer närmast, har endast en dryg tredjedel av dess samlingar. Även i fråga om de icke kumulativa resursfaktorerna har riksdagsbiblioteket en klar ledning, särskilt i vad gäller bokanslaget. Utlåningen, som dock endast kunnat jämföras med avseende på hemlånens antal, visar en avvikande bild. Handelshögskolans i Stockholm tal överstiger riksdagsbibliotekets med ca 70 procent och även de övriga biblioteken — utom statistiska centralbyråns — redovisar i förhållande till inte bara bokbestånd utan även tillväxt och personal avsevärt större utlåningsfrekvens. Detta tyder på relativt låg utnyttjandegrad hos riksdagsbiblioteket och ger det karaktär av depåbibliotek.

De utländska parlamentsbibliotekens ställning

Det sätt på vilket utländska parlaments litteraturförsörjning organiserats skiftar i hög grad från land till land. De olika lösningar som valts synes i regel vara historiskt betingade. Bl. a. torde det vetenskapliga biblioteksväsendets allmänna omfattning och differentieringsgrad vid tiden för parlamentsbibliotekens tillkomst och tidigare utveckling ha haft stor betydelse för den gestaltning dessa erhållit. Även mera tillfälliga omständigheter kan dock i många fall ha spelat in. Systematiska överväganden vid vilka parlamentets biblioteksbehov noggrant analyserats och bedömts från dess egna förutsättningar torde vara sällsynta.

I dagens läge kan parlamentsbiblioteken ordnas efter en vid skala med hänsyn till resursernas storlek och användbarkretsens omfattning. I skalans ena ände hamnar då de bibliotek som visserligen har ett parlament till huvudman och även har särskilda parlamentariska servicefunktioner men som först och främst fyller ett nationalbiblioteks uppgifter. Dit hör parlamentsbiblioteken i USA och Japan. Den största kontrasten till dessa jätteinstitutioner bildar de boksamlingar som huvudsakligen tjänar som hand- och referensbibliotek åt parlamentens ledamöter och tjänstemän. Dit hör t. ex. de brittiska, franska och italienska parlamentsbiblioteken. Även de danska och norska parlamentsbiblioteken har en liknande karaktär, men genom att de i viss utsträckning är tillgängliga även för förvaltningsfolk och forskare närmar de sig den stora mellangrupp av parlamentsbibliotek som är öppna även för allmänheten på mer eller mindre inskränkande villkor. Mellan vissa bibliotek i den sistnämnda gruppen och landets övriga vetenskapliga bibliotek råder en någorlunda fast arbetsfördelning. Finlands riksdagsbibliotek är ett exempel.

I sammanhanget kan även erinras om det allmänna litterära serviceorgan för parlamenten, International centre for parliamentary documentation, som inrättats i Genève inom den interparlamentariska rörelsens ram.

Någon direkt ledning för föreliggande granskningsärende kan inte hämtas ur utländskt jämförelsematerial.

Den centrala statsförvaltningens biblioteks-försörjning

Att förvaltningsorganen år 1918 erhöll tillträdes- och lånerätt i riksdagsbiblioteket medförde inga institutionella förbindelser mellan detta och förvaltningens eget biblioteksväsen, om man inte dit hänför bestämmelsen att Kungl. Maj:t utser ordföranden i bibliotekets styrelse. Ett år 1923 framlagt utredningsförslag som syftade till en långt gående organisatorisk samordning och att ge riksdagsbiblioteket ett centralt förvaltningsbiblioteks funktioner ledde ej till något resultat. Anledningen härtill synes ha varit det

motstånd som från åtskilliga myndigheters sida restes mot i förslaget förordade inskränkningar i förfoganderätten över de egna boksamlingarna, ett motstånd som bl. a. motiverades med den konstitutionella boskillnaden mellan Kungl. Maj:ts och riksdagens förvaltning. Den negativa inställningen uteslöt dock inte önskemål om ett samarbete i friare former, t. ex. centralkatalogisering genom riksdagsbibliotekets försorg samt råd och hjälp i biblioteksfrågor.

Även 1954 års kommitté prövade frågan om ett närmare samarbete mellan riksdagsbiblioteket och verksbiblioteken men avvisade tanken på en författningsmässigt reglerad samorganisation och ansåg även en centralkatalog över verkens bokbestånd vara överorganisation. Som förebildlig samarbetsform hänvisade kommittén i stället till den hjälp med vissa bibliotekssystem som ett antal statsinstitutioner under årens lopp erhållit genom avtal med tjänstemän i riksdagsbiblioteket och fann det för övrigt överflödigt att föreslå några särskilda åtgärder med avseende på bibliotekets verksamhet i förhållande till ämbetsverkens boksamlingar.

Under senare år har samverkan mellan riksdagsbiblioteket och verksbiblioteken förekommit huvudsakligen i form av råd och hjälp vid de gallringar som tid efter annan aktualiserats hos de sistnämnda.

I en år 1963 framlagd utredning — huvudsakligen avseende stockholmsuniversitetets biblioteksproblem — redovisade riksbibliotekarien vissa av honom iakttagna brister hos verksbiblioteken i stockholmsområdet. Många av dessa bibliotek bedömdes inte vara i stånd att ge moderinstitutionerna önskvärd service bl. a. beroende på avsaknad av biblioteksutbildad personal. Detta hade medfört sådana olägenheter som mindre planmässiga inköp, oekonomisk bokbindning och oförmåga att utnyttja de centrala biblioteksinstansernas tjänster. Särskilt hos de mindre biblioteksenheterna brottades man med svårbemästrade magasineringsproblem. Den bristande effektiviteten medförde även att samlingarna, i vilka det fanns åtskilligt unikt eller svåråtkomligt bokmaterial, inte kunde på önskvärt sätt komma forskningen till godo. Vid en enkätundersökning hade från flertalet berörda institutioners sida spontant givits uttryck åt önskemål att få till stånd samarbete med större bibliotek och komma i åtnjutande av centrala serviceresurser.

För avhjälpande av bristerna föreslog riksbibliotekarien att en gemensam instans för Stockholms statliga bibliotek skulle inrättas i form av en nämnd bestående av representanter för centraladministrationen och huvudstadens biblioteksvärld, för det löpande arbetet biträdda av ett par till kungl. biblioteket knutna assistenter. Nämnden skulle ha till uppgift bl. a. att biträda de mindre statliga biblioteken med informationer, råd och praktiska åtgärder, att genom utnyttjande av redan existerande servicemöjligheter bidra till en rationalisering och effektivisering av dessa institutioners verksamhet och att genom anvisningar och bistånd vid förvärvsverksamhet, gallring, bokbindning och allmän bokvård åstadkomma en starkare effekt av de disponibla anslagsmedlen. På längre sikt kunde man tänka sig en mera intensifierad verksamhet, som emellertid skulle kräva en central bas för institutionstjänst.

Ett flertal remissinstanser anslöt sig till riksbibliotekariens bedömning av läget vid verksbiblioteken och av behovet av samarbetsåtgärder.

Kungl. biblioteket har haft tillfälle att framlägga ytterligare synpunkter i frågan i remissyttrande över en vid 1966 års riksdag väckt motion om regelmässig inspektion och inventering av statliga myndigheters bibliotek efter mönster av gällande ordning på arkivväsendets område. I yttrandet fram-

hölls att behovet av en central tillsynsmyndighet för verksbiblioteken på senare år av olika skäl starkt accentuerats.

Den statliga verksamhetens väldiga ökning har rent automatiskt inneburit en betydande expansion för statsförvaltningens bibliotek. Parallellt härmed kan konstateras en ökad insikt om behovet av snabb och effektiv dokumentation inom de fackområden där resp. myndigheter är verksamma. Vidare har litteraturtjänstens ökade omfattning lett till ett påtagligt behov av centrala åtgärder i rationaliseringssyfte. Genom en striktare arbetsfördelning mellan de olika biblioteken i fråga om tidskriftsabonnemang och bokinköp skulle sålunda otvivelaktigt i några fall besparingar kunnat göras. På motsvarande sätt skulle enhetliga normer för inbindning och andra bibliotekstekniska åtgärder utan tvekan innebära en viktig rationalisering. Även arkivens gallringsproblem har sin motsvarighet på bibliotekssidan. Många verksbibliotek innehåller utrymmeskrävande sviter av i stort sett inaktuella tidskrifter, offentligt tryck etc, som i vissa fall torde kunna utmönstras, i andra fall däremot kan komma till nytta genom att placeras i andra bibliotek eller i statens biblioteksdepå. Avgörandet av ärenden av detta slag kräver emellertid biblioteksmässig sakkunskap och överblick.

Yttrandet utmynnade i förslag om att riksbibliotekarien skulle få i uppdrag att i samråd med statskontoret utarbeta en promemoria rörande de statliga myndigheternas bibliotek och deras behov av central tillsyn och service. Motionen föranledde emellertid inte någon riksdagens åtgärd. I statsutskottets av riksdagen godkända motivering hänvisades till att motionens syfte i viss mån blivit tillgodosett genom den institutionstjänst som föregående år inrättats vid kungl. biblioteket för biträde i biblioteksfrågor åt Stockholms universitets institutioner inom främst de humanistiska och samhällsvetenskapliga sektionerna. Värdet av denna inrättning borde enligt utskottet prövas någon tid innan ytterligare åtgärder på området vidtoges.

Den ovan nämnda institutionstjänsten har numera börjat anlitas även av statliga verk. På grund av bristande personalresurser har emellertid institutionstjänstens insatser i dessa fall måst inskränkas till facklig rådgivning samt biträde vid uppställning och gallring av boksamlingar.

Samhällsvetenskaplig dokumentation och information

Förslag som syftar till den vidareutveckling och framåtintegrering av det traditionella biblioteksväsendet som numera vanligen betecknas som »dokumentation och information» är ingen nyhet på det samhällsvetenskapliga området.¹ Frågan har emellertid särskilt aktualiserats under senaste tid genom de nya framkomstmöjligheter som den moderna tekniken skapat.

Ämnet upptogs till behandling i en år 1967 framlagd promemoria, utarbetad av en av forskningsberedningen tillsatt arbetsgrupp. Den samhällsvetenskapliga dokumentationen är, framhålles det i promemorian, ett viktigt led i olika myndigheters och andra samhällsorgans arbete. De behöver få fullständig och snabb kännedom om gjorda, pågående och planerade undersökningar på olika områden för att kunna följa utvecklingen inom vetenskap och forskning och dra nytta av dess resultat. Å andra sidan är det värdefullt för den vetenskapliga forskningen att bli informerad om de praktiska problem som övervägs och utreds inom samhällsorganen och på annat håll. Arbetsgruppen understryker att rationell dokumenta-

¹ För senare år se t. ex. Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen, 1952, s. 65 not 2—3 och SOU 1964: 59 s. 53.

tion är en viktig förbindelselänk mellan forskning och praktiskt reformarbete och utgör en av förutsättningarna för en effektiv ekonomisk och social politik.

I promemorian diskuteras olika aspekter på ett samhällsvetenskapligt dokumentationssystem som omfattar inte bara färdigställt material utan även pågående och planerad verksamhet. I organisatoriskt avseende övervägs i första hand anknytning till bibliotek i egenskap av allmänna serviceorgan åt både forskning och praktisk verksamhet. Med hänsyn till omfattning och inriktning kommer kungl. biblioteket och riksdagsbiblioteket närmast i fråga som central dokumentationsenhet. Kungl. biblioteket utgör redan i vissa avseenden ett centralt insamlings- och registreringsorgan för riket. Enligt arbetsgruppen kan biblioteket dock för närvarande inte bedriva den mera detaljerade samhällsvetenskapliga dokumentationsverksamhet som forskningens och det praktiska arbetets behov och intressen kräver. Inte heller riksdagsbiblioteket anses emellertid kunna tjänstgöra som central samhällsvetenskaplig dokumentationsenhet »med hänsyn till sin särställning i administrativt hänseende». Resonemanget leder fram till ett förslag att tillskapa en fristående dokumentationsenhet under utbildningsdepartementet med uppgift att centralt svara för och leda den dokumentationsverksamhet på det samhällsvetenskapliga området som bör förekomma i landet. På enheten skulle ankomma att fungera som upplysningcentral samt att katalogisera och klassificera allt svenskt och till landet inkommande utländskt material. Den fortsatta och mera detaljerade dokumentationsverksamheten och informationen skulle bedrivas vid specialbibliotek på området, bl. a. riksdagsbiblioteket, enligt en fördelningsplan.

Till arbetsgruppens förslag hörde även att en nämnd för dokumentationsfrågor skulle inrättas för att fortlöpande följa utvecklingen på det samhällsvetenskapliga området. På denna punkt synes önskemålen numera ha blivit tillgodosedda genom tillkomsten av ett råd för vetenskaplig information och dokumentation i samband med den av årets riksdag beslutade utökningen av det statliga stödet till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. Rådet, som har samordnande, planerande och rådgivande uppgifter, skall täcka samtliga ämnesområden, således även det samhällsvetenskapliga.

Den moderna, på maskinella metoder byggande informations- och dokumentationsverksamheten uppmärksammas även i en av forskningsbiblioteksrådet nyligen framlagd rapport med preliminära synpunkter på en fördelningsplan för de svenska forskningsbiblioteken. Rådet pläderar för integrering av allmänna dokumentationsåtgärder med biblioteksväsendet. Den maskinella dokumentationen måste enligt rådet centraliseras inom varje ämnesområde och då naturligtast till ett bibliotek, som samtidigt lämpligen ges huvudansvaret för litteraturförsörjning inom det berörda området.

Sammanfattning och slutsatser

Riksdagsbiblioteket tillskapades ursprungligen för att tillgodose i riksdagsarbetet uppkommande litteraturbehov. Även om andra avnämningkategorier efter hand fått tillgång till dess tjänster, markeras fortfarande den speciella samhörigheten med riksdagen, bortsett från att biblioteket ingår i riksdagens förvaltningsorganisation, genom stadgad företrädesrätt till boklån. Å andra sidan är det inget tvivel om att riksdagens ledamöter och

organ sedan länge är i minoritet bland riksdagsbibliotekets nyttjare. Som bibliotekets styrelse själv i visst sammanhang framhöll år 1965 dominerar numera klart dess uppgifter som förvaltnings- och forskningsbibliotek.

Riksdagsbibliotekets alltmer utpräglade funktion av depåbibliotek för samhällsvetenskaplig litteratur har inneburit en accelererande ökning av dess samlingar. Under de senaste tio åren har tillväxten utgjort en hyllkilometer. De magasineringssvårigheter som denna utveckling skapar har man sökt bemästra genom bortflyttning av lågfrekventa delar av bokbeståndet från riksdagshuset, främst till statens biblioteksdepå. Möjligheterna att tillgripa denna utväg torde dock vara begränsade och kan under alla förhållanden ge endast tillfällig lättnad. Till bilden hör även att riksdagen avses komma att inom de närmaste 10—15 åren byta lokaler två gånger. En dubbel flyttning också av riksdagsbiblioteket kan endast bidra till att accentuera utrymmesproblemet.

Den övervägande delen av riksdagsbibliotekets bokbestånd torde vara av mycket ringa intresse för riksdagen. Åtskilligt torde från dess synpunkt kunna rent av betecknas som en tyngande död massa. Samtidigt som riksdagsbiblioteket sålunda i denna mening har överflödigt kapacitet saknar det resurser för den längre gående informationsservice av vilken riksdagens ledamöter visat sig alltmer ha behov. Den arbetsenhet inom riksdagsförvaltningen som tillskapats för detta ändamål, riksdagens upplysningstjänst, utnyttjar visserligen i sin tur riksdagsbibliotekets tjänster i viss utsträckning. För att kunna fullgöra sina informations- och utredningsuppgifter har emellertid upplysningstjänsten i stigande omfattning måst bygga upp egna samlingar av grundmaterial, som till stor del inte har konventionell bibliotekskaraktär. Ett bakåtintegrerande dokumentationssystem med snabb access har börjat växa fram som gör repliering på riksdagsbiblioteket mindre betydelsefull. På längre sikt väntas anknytning komma att ske till de ADB-baserade databanker som planeras inom statsförvaltningen och på andra håll.

Vad ovan sagts pekar på bristande överensstämmelse mellan riksdagsbibliotekets resurser och deras utnyttjande å ena sidan och motsvarande behov av tjänster hos riksdagen å den andra. De båda utredningar om riksdagsbiblioteket som med relativt kort mellanrum påkallats av riksdagen kan i viss mån tolkas som ett uttryck för en sådan uppfattning. Av särskilt intresse i detta sammanhang är den vida formuleringen av 1954 års kommittéuppdrag — att utreda riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet. Som ovan nämnts fick utredningen en mera begränsad omfattning. Det synes nu finnas ännu större anledning att ta upp frågan i hela dess vidd till förutsättningslös prövning.

Det har redan konstaterats att riksdagsbiblioteket utnyttjas vida mer av förvaltningsfolk och forskare än av riksdagen. Den formella företrädesrätten till boklån för bibliotekets huvudman har knappast inneburit något praktiskt hinder för utomstående avnämare. Riksdagsbibliotekets tjänster gentemot dessa har emellertid väsentligen inskränkt sig till att på begäran tillhandahålla litteratur och meddela i sammanhang därmed stående upplysningar.

Vad särskilt förvaltningen angår föreligger ett omvittnat stort behov av medelbar biblioteksservice i form av råd och hjälp vid skötseln av de egna verksamhetsbiblioteken. I detta avseende synes i princip ingen ändring ha skett sedan förvaltningsfrågan första gången blev aktuell på 1910-talet,

ehuru kraven på litteraturförsörjning sedan dess har allmänt skärpts. Att riksdagsbibliotekets insatser på detta område förblivit så begränsade — huvudsakligen biträde vid gallringar — torde sammanhånga med dess i konstitutionellt-administrativt hänseende avvikande ställning, som kunnat uppfattas som hinder för en institutionaliserad, i synnerhet författningsmässigt reglerad samverkan. Härpå tyder bl. a. att kungl. biblioteket genom sin institutionstjänst börjat anlitas som centralt serviceorgan av verksamhetsbiblioteken, fastän formellt mandat härför saknas.

Av gemensamt intresse för förvaltning och samhällsvetenskaplig forskning är att få till stånd en vidareutveckling av den konventionella bibliotekstjänsten till dokumentations- och informationssystem med plats för maskinella metoder. Enligt det förslag i ämnet som framlagts av en forskningsberedningens arbetsgrupp skulle de primära arbetsuppgifterna i ett sådant system för det samhällsvetenskapliga området anförtros åt ett för ändamålet nytillskapat centralorgan, medan olika specialbibliotek skulle svara för övrig verksamhet. Till denna organisatoriska lösning har arbetsgruppen kommit efter att ha först prövat men själv avvisat möjligheterna att lägga huvudfunktionerna direkt på en biblioteksinstitution, varvid endast kungl. biblioteket och riksdagsbiblioteket ansetts kunna komma i fråga. Det enda skäl som därvid anförts för att utmönstra det senare som huvudman är dess administrativa särställning. Forskningsbiblioteksrådet förordar däremot som den naturligaste organisationsformen för maskinell dokumentation att den för varje ämnesområde centraliseras till ett bibliotek med huvudansvar även för litteraturförsörjningen.

Som torde ha påvisats föreligger behov av förbättrad och utbyggd biblioteks- och dokumentationsservice åt förvaltning och samhällsvetenskaplig forskning. För närvarande saknas organisatoriskt underlag för tillgodoseende av detta behov. Vid skilda tillfällen har möjligheterna att lägga uppgifter av detta slag på riksdagsbiblioteket övervägts. Med hänsyn till omfattningen och inriktningen av dess boksamlingar och storleken och den speciella skolningen av dess personal synes det i och för sig naturligt att bygga vidare på denna institution. Allt talar också för att dess tjänstekapacitet skulle kunna utnyttjas i mycket högre grad med sådana funktioner. Hittills har emellertid dess karaktär av ett riksdagens organ ansetts utgöra ett hinder för en sådan lösning. Frågan uppkommer då om inte denna administrativa särställning kan upphävas genom överflyttning av riksdagsbiblioteket till den Kungl. Maj:ts underställda statsförvaltningen.

En grundförutsättning för att riksdagsbiblioteket skall kunna utskiljas ur riksdagsförvaltningen måste vara att någon försämring av riksdagens litteraturförsörjning därigenom inte åstadkommes. För att undvika detta krävs främst att ett rikhaltigt referensbibliotek kvarblir eller tillskapas i riksdagens lokaler, endast avsett för ledamöternas och riksdagsorganens bruk. Ett sådant bibliotek kan skisseras på följande sätt.

Referensbiblioteket ges en mot riksdagens behov så nära som möjligt svarande sammansättning, varvid bl. a. försörjningen med tidnings- och tidskriftsmaterial samt aktuell politisk litteratur bör särskilt uppmärksammas. Genom kontinuerlig utgallring av föråldrad eller eljest överflödiggjord litteratur hålls det inom rimlig storleksram. I vilken utsträckning och på vilka villkor hemlån skall tillåtas är en praktisk fråga som får lösas efter avvägning av användarnas olika önskemål och med hänsyn till särskilt ledamöternas bekvämlighet. Detsamma gäller förhållandet till ledamöternas handbibliotek, om ett sådant anses böra bibehållas. Inlåning bör vid behov

kunna verkställas från andra bibliotek. Som en utgångspunkt för beräkning av referensbibliotekets omfattning kan hänvisas till att man i samband med en tilltänkt lokal bortflyttning av riksdagsbiblioteket år 1966 beräknade att 400 hyllmeter skulle vara tillräckligt för en motsvarande boksamling.

Ansvaret för referensbibliotekets skötsel synes lämpligen kunna läggas på riksdagens förvaltningskontor genom upplysningstjänsten, som kan antas bli dess största omedelbara brukare och i vars dokumentationssystem det kan naturligt inordnas. Möjlighet bör finnas att beställa bibliotekstekniska tjänster från fackorgan. Även de speciella riksdagsanknurna arbetsuppgifter som nu fullgörs av riksdagsbiblioteket torde utan svårighet kunna övertas av upplysningstjänsten eller eventuellt annan enhet inom förvaltningskontoret.

Om sålunda de negativa verkningarna av riksdagsbibliotekets avskiljande från riksdagsförvaltningen synes kunna neutraliseras, står å andra sidan även från riksdagens synpunkt fördelar att vinna med en sådan omorganisation. Som ovan framhållits har riksdagsbiblioteket en omfattning som vida överstiger riksdagens behov och ställer dessutom ständigt växande krav på utrymme. Dess personal har befunnits ha svällt under senare år på ett svärkontrollerat sätt. Genom bibliotekets administrativa särställning har riksdagen vid sin prövning av dess anslag inte haft det underlag som en samlad avvägning av det statliga biblioteksväsendets resursbehov erbjuder. Riksdagsbibliotekets övergång till statsverket skulle befria riksdagen från den omedelbara befattningen med dylika problem. Att likaså inte obetydliga belopp bortfaller på riksdagens huvudtitel är av mindre intresse, då det ju från statsfinansiell synpunkt är likgiltigt var i riksstaten utgifterna för riksdagsbiblioteket upptas.

Vad avser den närmare inplaceringen av riksdagsbiblioteket i den allmänna statliga biblioteksorganisationen finns flera länkbara alternativ. Här skall endast pekas på möjligheten att anknyta det nya förvaltningsbiblioteket till kungl. biblioteket. Eventuellt kan därvid den samorganisation mellan sistnämnda bibliotek och stockholmsuniversitetets biblioteksinstitutioner som kan väntas komma till stånd inom en nära framtid tjäna som mönster. Fördelarna skulle vara att en klarare avgränsning mellan nationalbibliotekets och specialbibliotekets uppgifter, t. ex. i fråga om bibliografisk produktion, kunde åstadkommas samt att organisatoriskt underlag skapas för intimare samverkan mellan förvaltningen och den samhällsvetenskapliga forskningen i biblioteks- och dokumentationshänseende. Även formerna för den centrala servicen åt verksbiblioteken samt förbindelserna med fristående samhällsvetenskapliga specialbibliotek kan tänkas bli gestaltade på olika sätt. Utslagsgivande bör här bli vad som bäst motsvarar de krav som ställs på ett modernt dokumentations- och informationssystem.

Det förslag till principlösning av den gamla förvaltningsbiblioteksfrågan som i det föregående framlagts måste självfallet kompletteras med en närmare utredning om konsekvenserna i olika avseenden och om olika praktiska problem som måste lösas, bl. a. lokalfrågor. Enligt ett nyligen gjort uttalande av statskontoret kommer den pågående översynen av de vetenskapliga bibliotekens inre organisation att bl. a. inriktas på sådana frågor som samordning och arbetsfördelning i organisatoriskt och administrativt avseende mellan olika biblioteksenheter i stockholmsområdet. Det synes naturligt att denna översyn, som på visst sätt redan berör riksdagsbiblioteket, får omfatta även en prövning av det alternativ till bibliotekets nuvarande ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet som här skisserats.

13.2. 1969

*Bilaga 2***Riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet (principförslag). Granskningspromemoria nr 16/1968**

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor får med anledning av remiss i rubricerade ärende anföra följande.

När frågan om riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter — eller snarare dess uppgifter och ställning — inom det statliga biblioteksväsendet under de senaste 50—60 åren aktualiserats, har orsakerna härtill skiftat.

Vid något tillfälle t. ex. år 1912 har frågan främst aktualiserats med anledning av ifrågasatt utvidgning av tillträdes- och lånerätten och föranlett förslag om bibliotekets ombildning till ett centralt förvaltningsbibliotek samt resulterat i formellt utvidgad tillträdes- och lånerätt (prop. 1918: 314). Vid andra tillfällen t. ex. år 1954 har frågeställningen uppkommit med anledning av ökade anspråk på anslag till personal och på utrymme.

Genomgående har utredningarna och riksdagen emellertid slagit vakt om riksdagens huvudmannaskap för biblioteket. 1912 års kommitté uttalade sålunda att biblioteket borde ha karaktären av ett riksdagens och den centrala förvaltningens bibliotek och inriktas på de uppgifter, som det i denna egenskap hade att fylla. Bankoutskottet underströk i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1957: 35 »att riksdagsbibliotekets huvuduppgift i fortsättningen såsom hittills bör vara att betjäna riksdagen samt dess delegationer och verk, ävensom kyrkomötet, Kungl. Maj:ts kansli, de centrala ämbetsverken och statliga kommittéer. Företrädesrätt till boklån bör tillkomma riksdagens ledamöter och organ». I det av riksdagen antagna reglementet för riksdagsbiblioteket fick även enskilda forskare formell tillgång till detta.

När riksdagsbibliotekets lokalisering under 1960-talet övervägts (se t. ex. BaU 1965: 62, 1966: 41 och 47), har frågan om huvudmannaskapet för biblioteket inte aktualiserats.

Det nu framlagda principförslaget innefattar i sistnämnda hänseende långtgående organisatoriska förändringar, nämligen att riksdagen avhänder sig sitt bibliotek som föreslås bli inordnat i den Kungl. Maj:t underställda allmänna biblioteksorganisationen. Styrelsen vill som företrädare för riksdagens centrala förvaltningsmyndighet först uppta detta principförslag till övervägande. Därefter kommer styrelsen att redovisa sina synpunkter på lokaliseringen.

Huvudmannaskapet

Det ligger i sakens natur att ett modernt parlament behöver en effektiv biblioteksservice likaväl som en rationell inre förvaltning i övrigt. Ett sammansatt konstitutions- och bankoutskott uttalade också vid den nuvarande förvaltningsorganisationens tillkomst: »De stegrade krav, som utvecklingen kommit att ställa på riksdagen och dess ledamöter, måste föranleda en vä-

sentlig förstärkning av riksdagens egna administrativa resurser» (KBaU 1966: 1 s. 8). Med det sagda har styrelsen även uttalat sin principiella ståndpunkt till denna form av bibliotekstjänst, nämligen att den sakligt sett är att hänföra till den inre riksdagsförvaltningen. Den svenska konstruktionen med parlamentets bibliotekstjänst organiserad som ett riksdagens verk och alltså formellt tillhörande den yttre riksdagsförvaltningen torde internationellt sett vara unik.

Såvitt styrelsen har sig bekant torde det inte finnas många, om ens något, parlament som inte förfogar över ett eget bibliotek. Enligt uppgifter, tillgängliga inom förvaltningskontoret genom en av upplysningstjänsten år 1968 verkställd enkät, disponerar nedannämnda parlament egna bibliotek av följande omfattning.

	Antal volymer
Australien	45 000
Canada	350 000
Danmark	80 000
Finland	325 000
Frankrike	600 000
Grekland	1 100 800
Indien	400 000
Italien (deputeradekammaren)	500 000
Japan	2 292 000
Nederländerna	108 000
Norge	100 834
Nya Zeeland	300 000
Polen	250 000
Storbritannien House of Commons	100 000
Sverige	300 000
Republiken Sydafrika	100 000
Förbundsrepubliken Tyskland	425 000
Tyska demokratiska republiken	60 000
Ungern	435 000
Österrike	180 278

Självfallet får man omge denna statistik med reservationer för historiskt betingade eller andra särskilda orsaker till exempelvis anmärkningsvärda relationer mellan parlamentets och parlamentsbibliotekets storlek och söka förklaringen i det senares ställning av nationalbibliotek e. dyl. Faktum kvarstår: vederbörande parlament är huvudman för ett bibliotek av angiven omfattning.

Styrelsen vill också erinra om de uppgifter som riksdagsbiblioteket har i egenskap av riksdagens arkivmyndighet (utom för förvaltningskontoret, i vars instruktion denna uppgift ålagts kontoret självt).

Även med beaktande av svenska förhållanden måste med hänsyn till det anförda uppenbarligen synnerligen vägande skäl förebringas, innan riksdagen i enlighet med principförslaget avhänder sig huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket. Sådana skäl har enligt styrelsens mening inte anförts i granskningspromemorian. De som fördelar åberopade konsekvenserna av att riksdagsbiblioteket som centralt förvaltningsbibliotek anknyts till förslagsvis Kungl. biblioteket, t. ex. i fråga om bibliografisk produktion, samverkan mellan förvaltningen och samhällsvetenskaplig forskning, formerna för central service åt verksbiblioteken etc. torde kunna vinnas även med riksdagen som huvudman för biblioteket.

Det är inte ett riksdagens intresse att avhända sig sitt bibliotek i en tid, då riksdagen med bifall till konstitutionsutskottets hemställan hos Kungl.

Maj:t begärt att grundlagberedningen skall överväga frågan om riksdagens informationsbehov (KU 1968: 38), då styrelsen för sin del bl. a. i samband med riksdagshusfrågan prövar frågan om utvidgad sekreterarservice åt ledamöterna (BaU 1968: 47), då riksdagen uppdragit åt styrelsen att utreda frågan om utnyttjande av ADB i riksdagsarbetet (BaU 1966: 52) och då parlamenten i Norden och även utanför omprövar sina arbetsformer.

Härmed är inte sagt att riksdagsbibliotekets även enligt styrelsens mening f. n. delvis »döda» massa av i och för sig värdefull litteratur inte både kan och bör levandegöras i den formen att den aktivt utbjudes till — utöver riksdagen — förvaltningen och forskningen. Tvärtom vill styrelsen på denna punkt göra sig till tolk för en uppfattning, som förutsätter långtgående service och rationell arbetsfördelning inom hela det statliga biblioteksväsendet. Enligt styrelsens mening kan sådana, med hänsyn till bl. a. i biblioteken investerat kapital, närmast självklara mål för bibliotekstjänsten uppnås även utan den för riksdagsbiblioteket nu gällande, om riksbanken påminnande dubbelställningen, som kommer till uttryck i att Kungl. Maj:t förordnar ordförande i riksdagsbibliotekets styrelse.

Av styrelsens inledningsvis anförda principiella uppfattning om riksdagsbibliotekets uppgift — att i första hand betjäna riksdagen och dess organ — och om bibliotekets härav betingade ställning i riksdagens organisation — att sakligt höra hemma i den inre, ej den yttre riksdagsförvaltningen — följer att riksdagsbibliotekets nuvarande organisation, ca 50 år gammal, bör omprövas förutsättningslöst.

Utän närmare utredning är styrelsen nu allenast beredd att skissera en organisation för riksdagsbiblioteket med riksdagen alltjämt som huvudman. Skissen innebär att riksdagsbibliotekets uppgifter inordnas i den inre riksdagsförvaltningen och att biblioteket organisatoriskt uppgår i riksdagens förvaltningskontor, förslagsvis som en ny arbetsenhet. En följd härav blir att bibliotekets ledning kommer att utses av riksdagen allena. Några olägenheter härav för förvaltningen och forskningen lär inte kunna befaras. Härför talar förhållandena i praxis före 1918 års formella reglering av bibliotekets uppgifter och ställning.

Det torde vara uppenbart att vissa fördelar för riksdagen, dess ledamöter och organ, och för administrationen kan vinnas med en sådan organisation. Upplysningstjänsten som i viss mån replierar på biblioteket utgör redan nu en arbetsenhet inom förvaltningskontoret, en del av riksdagsbibliotekets personaladministration, t. ex. avtalstillämpning med avlönings- och pensionsuträkning, ombesörjes redan nu instruktionsenligt av förvaltningskontoret, riksdagsbibliotekets lokalfrågor handläggs av kontoret och kontoret bereder och prövar bibliotekets anslagsframställningar. Funktionellt talar således flera skäl för ett inordnande av riksdagsbiblioteket i den inre riksdagsförvaltningen samtidigt som t. ex. personalorganisationerna påtalat vissa olägenheter som är förenade med nuvarande splittring på två organ — biblioteket och förvaltningskontoret — av vissa naturligt sammanhängande uppgifter för riksdagsorgan förlagda till samma hus.

Under åberopande av det anförda anser styrelsen för riksdagens förvaltningskontor att riksdagen alltjämt skall vara huvudman för riksdagsbiblioteket men förordar att bibliotekets överförande till den inre riksdagsförvaltningen närmare utreds.

Lokaliseringen

Förvaltningskontorets styrelse har hittills vid upprättande av lokalprogram för riksdagen både i riksdagshusprovisoriet vid Sergels torg och i ett permanent riksdagshus medtagit riksdagsbibliotekets lokalbehov i planeringen. Åtgärderna har godkänts av riksdagen (jfr BaU 1968: 9, 47 och 63 resp. 48 och 54).

Lokalprogrammet innefattar för riksdagsbiblioteket en programyta vid Sergels torg av ca 1 000 m² och i ett permanent riksdagshus 3 175 m². Under provisorietiden förutsätts lokaler i kv. Vinstocken (f. d. Skandinaviska banken) vid Gustav Adolfs torg, som redan nu disponeras av biblioteket, stå till dess förfogande.

Med hänsyn till riksdagsbibliotekets betydande lokalbehov har redovisningen i granskningspromemorian (s. 6) av bibliotekets konsumenter betydande intresse. Även om statistiken över bibliotekets bokförda utlåning inte ger en adekvat bild av olika kategoriers utnyttjande av biblioteket, något som även antyds i promemorian och som lättast bestyrkes med hänvisning till bibliotekets kopieringsverksamhet för riksdagens räkning, ger riksdagens relativt ringa andel i konsumtionen av bibliotekets tjänster anledning att ompröva frågan om hela biblioteket bör förläggas i ett permanent riksdagshus.

När frågan om utflyttning av riksdagsbiblioteket senast var aktuell, tillmätte styrelsen de förutsebara kraven på ett referensbibliotek i riksdagshuset för riksdagsledamöternas och särskilt upplysningstjänstens behov stor betydelse, om hela riksdagsbiblioteket skulle flyttas från riksdagshuset. Styrelsen förordade därför en begränsad utflyttning av biblioteket, som också på hemställan av bankoutskottet beslöts av riksdagen (BaU 1966: 47). Bankoutskottet tillmätte den fortsatta tillgången inom riksdagshuset till bibliotekets samlade service ett icke ringa värde.

En inom upplysningstjänsten i anslutning till förevarande remiss företagen referensstudie visar nu att upplysningstjänstens beroende av riksdagsbiblioteket har avtagit även om fördelarna av tillgången till dess samlade litteratur på nära håll är uppenbara.

Upplysningstjänstens arbete bygger på muntlig och skriftlig information. Den muntliga är av utomordentlig betydelse men skall i detta sammanhang ej beröras. Den skriftliga informationen bygger på tillgång — inom givna tidsramar — till optiska dokument av följande art:

Grafiska — hoktryckta, offsettryckta, stencilerade, maskinskrivna eller fotokopierade tidskrifter, böcker, kartotek, skrivna dokument, etc.

Illustrativa — filmer, bilder, teckningar, kartor, etc.

Informationsbehovet kan antingen vara dokumenterat i form av referenser eller vara av allmänt orienterande art. I det följande kommenteras båda arterna av informationsbehov.

En genomgång av 200 informationsuppdrag som tagits emot av upplysningstjänsten tiden oktober—december 1968 har skett, varvid observerats vilka referenser som gjorts. Perioden valdes därför att hänvisningarna fr. o. m. hösten 1968 görs utförligare än tidigare. Urvalet av informationsuppdragen har skett slumpmässigt. Totala antalet mottagna ärenden under denna tid var 692. Urvalet var således ca 30 %.

Referenserna fördelades på reproduktionsförfarande, ålder och proveniens (riksdagsbiblioteket — upplysningstjänsten och övriga informationskällor).

Totala antalet referenser i stickprovet var 837 vilket innebär att i genomsnitt varje informationsuppdrag innehöll 4,2 referenser.

Referenserna fördelade sig på proveniensens sålunda:

	Referens	
	Antal	%
Upplysningstjänsten	611	73,0
Riksdagsbiblioteket	80	9,6
Övriga informationskällor	146	17,4
Summa	837	100

Upplysningstjänstens grad av självförsörjning i dokumentationshänseende var således betydande totalt sett.

En analys av referensernas fördelning i tiden och efter proveniens visar följande

	T.o.m. 1959	1960- 1964	1965	1966	1967	1968			Okänd ålder	Summa
						Totalt	Jan- jun	Jul- dec		
Upplysningstjänsten	54,3	84,8	63,0	89,4	78,4	66,2	62,1	70,0	33,3	73,0
Riksdagsbiblioteket	32,6	11,4	22,2	4,0	3,6	9,4	11,5	7,5	6,7	9,6
Övriga informations- källor	13,0	3,8	14,8	6,6	18,0	24,3	26,4	22,5	60,0	17,4
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal	46	105	27	151	111	382	182	200	15	837

Den högsta relativa andelen för riksdagsbiblioteket återfinns i gruppen för de äldsta dokumenten (före 1960). Den lägsta relativa andelen av de färskaste referenserna (1968, speciellt juli—december) kan som synes hänföras till biblioteket — 11,5 % januari—juni, 7,5 % juli—december och totalt för året 9,4 %. Motsvarande total för upplysningstjänsten är drygt 66 % och för övriga proveniens drygt 24 %.

En fördelning av referenserna efter ålder och reproduktionsförfarande ges i följande sammanställning.

	T.o.m. 1959	1960- 1964	1965	1966	1967	1968			Okänd ålder	Totalt	
						Totalt	Jan- jun	Jul- dec		Antal	%
Boktryck	45	103	26	144	97	287	152	135	3	705	84,2
Riksdagstryck....	7	59	5	125	67	94	47	47	—	357	42,7
SOU		9	1	2	2	9	9	—	—	23	2,7
SFS	15	11	5	4	8	2	1	1	—	45	5,4
SOS	8	4	1	—	3	6	1	5	—	22	2,6
Tidningar						91	35	56	—	91	10,9
Tidskrifter	5	6	5	3	11	52	34	18	—	82	9,8
Böcker	10	14	9	10	6	33	25	8	3	85	10,2
Offset, stencil, foto- kopia, etc.	1	2	1	7	14	95	30	65	12	132	15,8
Totalt	46	105	27	151	111	382	182	200	15	837	100

Tabellen visar att de utan jämförelse viktigaste dokumenten i referenshänseende utgörs av riksdagstrycket (närmare 43 % av alla referenser). Därefter i betydelse kommer offsettryckta och stencilerade dokument, framför allt färska sådana (närmare 16 % av alla referenser). Sedan följer i fallande ordning (färska) tidningar (10,9 %), annat officiellt tryck än riksdagstryck (SFS, SOU och SOS — 10,7 %), böcker 10,2 % och tidskrifter, framför allt färska.

En fördelning på proveniens och ålder av tidningar, tidskrifter, böcker samt offsettryck och stenciler visas i följande sammanställning.

	T.o.m. 1959	1960- 1964	1965	1966	1967	1968			Okänd ålder	Summa
						Totalt	Jan- jun	Jul- dec		
Upplysningstjänsten ..	1	6	5	4	7	144	55	89	5	172
Tidningar						66	27	39	—	66
Tidskrifter			3			8	4	4	—	11
Böcker	1	4	1	2	2	13	9	4	1	24
Offset etc.		2	1	2	5	57	15	42	4	71
Riksdagsbiblioteket	9	12	6	6	4	34	21	13	1	72
Tidningar						4	—	4	—	4
Tidskrifter	5	3	1	1	3	18	11	7	—	31
Böcker	4	9	5	5	1	11	9	2	1	36
Offset etc.						1	1	—	—	1
Övriga källor	6	4	4	10	20	93	48	45	9	146
Tidningar						21	8	13	—	21
Tidskrifter		3	1	2	8	26	19	7	—	40
Böcker	5	1	3	3	3	9	7	2	1	25
Offset etc.	1			5	9	37	14	23	1	60
Totalt	16	22	15	20	31	271	124	147	15	390
Tidningar						91	35	56	—	91
Tidskrifter	5	6	5	3	11	52	34	18	—	82
Böcker	10	14	9	10	6	33	25	8	3	85
Offset etc.	1	2	1	7	14	95	30	65	12	132

De i tabellen upptagna dokumenten kommenteras här i fallande referensordning samt med hänsyn till proveniens.

Av de 132 referenserna till *offsettryck* etc. svarade upplysningstjänsten för 71 (främst färskt material — juli—december 1968), gruppen »övriga» informationskällor för 60 (också övervägande färskt) men biblioteket endast för 1 referens.

Av de 91 referenserna till (färskta) *tidningar* svarade upplysningstjänsten för 66, övriga källor för 21 och biblioteket för 4.

Av de 85 referenserna till *böcker* svarade biblioteket för 36, »övriga» för 25 och upplysningstjänsten för 24.

Av de 82 referenserna till *tidskrifter* svarade »övriga» för 40 (främst avseende åren 1967 och 1968), biblioteket för 31 och upplysningstjänsten för 11.

Tabellen tyder således på att i fråga om de för upplysningstjänsten viktigaste dokumenten i referenshänseende, *offsettryck* etc. och *tidningar*, är upplysningstjänstens grad av självförsörjning relativt stor. Biblioteket spelar i dessa avseenden en underordnad roll.

I fråga om böcker är antalet referenser störst som hänför sig till biblioteket. Talen är dock långt ifrån överväldigande, 36 av 85 referenser.

På tidskriftsområdet slutligen är gruppen »övriga» den ledande som källa för upplysningstjänstens referenser. Upplysningstjänsten är här klart distanserad.

De viktigaste dokumenten för upplysningstjänsten i referenshänseende utgörs av (i fallande ordning):

- riksdagstrycket
- offsettryck, stenciler, etc.
- tidningar
- annat officiellt tryck än riksdagstryck (exempelvis SFS, SOU, SOS)

- böcker
- tidskrifter.

Sammanfattningsvis visar referensstudien att endast i fråga om böcker är riksdagsbiblioteket den ledande källan för upplysningstjänsten men inte med klart dominerande tal.

Referensstudien ger emellertid inte en uttömmande bild av upplysningstjänstens informationsbehov.

Upplysningstjänsten har ett allmänt informationsbehov som inte alltid kommer till uttryck i referenser eller riksdagsbibliotekets utlåningsstatistik. Det gäller härvidlag tillgång till dokument (böcker och tidskrifter) som ger allmän överblick av det etablerade vetandet inom ämnen med vilka man inte tidigare är förtrogen samt dokument som ger faktainformation, in-
trängande information och nyhetsinformation.

I dessa hänseenden är riksdagsbibliotekets boksamlingar och ca 950 löpande svenska och utländska tidskrifter en ovärderlig informationskälla.

Resultatet av denna undersökning ger vid handen att tillgång till riksdagsbibliotekets samlade service inom riksdagshuset inte kan motiveras med företrädesvis upplysningstjänstens behov. Riksdagsledamöternas och de interna riksdagsorganans m. fl. behov torde i betydande utsträckning kunna tillgodoses genom ett referensbibliotek, inkluderande handbibliotek, med läsplatser jämte en låneexpedition. Återstoden av riksdagsbiblioteket torde utan alltför stora olägenheter kunna förläggas utanför ett permanent riksdagshus och, om detta lokaliseras till Helgeandsholmen, utanför denna.

Med anledning av riksdagsbibliotekets ytbehov i ett riksdagshus och riskerna för en alltför omfattande bebyggelse på Helgeandsholmen har styrelsen vid förberedelserna för den av riksdagen beslutade arkitekttävlingen om riksdagens hus allvarligt övervägt att utesluta bibliotekets huvuddel ur lokalprogrammet och tävlingen. Efter vad som nu framkommit och med hänsyn till ändå kvarstående lokalproblem för riksdagen anser styrelsen att riksdagsbiblioteket, bortsett från ett tillräckligt fylligt referensbibliotek med läsplatser samt en låneexpedition och vaktmästeri, bör lokaliseras utanför riksdagshuset och, om detta förläggs till Helgeandsholmen, utanför denna. Härigenom torde programytan för biblioteket kunna reduceras från 3 175 m² till några hundra m². Styrelsen avser att vidta åtgärder i denna riktning.

Kungl. byggnadsstyrelsen framlade i mars 1968 en idéplan med principiella riktlinjer för lokalanvändning och byggnadsåtgärder på Riddarholmen. Enligt idéplanen kommer Riddarholmen att få karaktären av »judiciell» holme, dit domstolar, riksdagens ombudsmän, riksåklagaren, lagrådet, lagberedningen m. fl. rättsvårdande organ lokaliseras. Under hand har förvaltningskontoret inhämtat från byggnadsstyrelsen att riksdagsbibliotekets huvuddel skulle kunna beredas samlade lokaler i f. d. Riksarkivets hus, som f. n. tjänstgör som arkivdepå för Riksarkivet. En sådan lösning skulle enligt styrelsens uppfattning vara mycket lämplig både med hänsyn till riksdagsbibliotekets rätts- och samhällsvetenskapliga litteratur och kringliggande domstolar och myndigheter och med hänsyn till närbelägenheten för riksdagen vid en förläggning till Helgeandsholmen eller ev. Nedre Norrmalm samt byggnadens inredning på grund av det ändamål den hittills tjänat. Härvid förutsätts dock att byggnaden invändigt moderniseras.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser styrelsen för riksdagens förvaltningskontor att granskningspromemorians innehåll och vad som framkommit vid ärendets beredning inom förvaltningskontoret inte ger tillräcklig anledning för riks-

dagen att frånhända sig huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket, *att* riksdagsbibliotekets inordnande i den inre riksdagsförvaltningen bör närmare utredas samt *att* huvuddelen av riksdagsbiblioteket under alla förhållanden bör lokaliseras utanför ett permanent riksdagshus och, om detta förläggs till Helgeandsholmen, utanför denna och sålunda inte omfattas av den av riksdagen beslutade arkitekttävlingen om riksdagens hus.

RIKSDAGENS FÖRVALTNINGSKONTOR

På styrelsens vägnar:

SIGURD LINDHOLM

/Sture Lannefjord

Bilaga 3

I anledning av remiss den 4 december 1968 av granskningspromemoria angående riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet får Styrelsen för riksdagsbiblioteket härmed anföra följande.

Styrelsen avser att i detta yttrande huvudsakligen uppehålla sig vid den i promemorian aktualiserade principiella frågan. Härjämte överlämnas och åberopas även en av överbibliotekarien upprättad P. M. innehållande tillrättlägganden och kompletteringar av vissa uppgifter i granskningspromemorian (Bil. A). Till ytterligare belysning av frågan överlämnas vidare utdrag av protokoll vid sammanträde med bibliotekets företagsnämnd¹, där olika av bibliotekets tjänstemän framförda synpunkter återges.

Den i granskningspromemorian aktualiserade principfrågan gäller huruvida riksdagsbiblioteket med sina nuvarande uppgifter och omfattning bör kvarstå såsom ett riksdagens organ eller överflyttas, även lokalmässigt, till den allmänna statsförvaltningen och inordnas i dess bibliotekssystem. Kvar i riksdagen skulle då endast bli ett mindre referensbibliotek, skisserat till c:a 400 hyllmeter.

Denna fråga bör uppenbarligen i första hand ses från riksdagens synpunkt. I andra hand bör statsförvaltningens behov av bibliotekets tjänster och slutligen även allmänna biblioteksorganisatoriska aspekter beaktas. Styrelsen vill i detta yttrande bemöda sig att framför allt bedöma frågan från synpunkten av riksdagens behov.

För styrelsen synes det vara en självklar sak, att riksdagen har ett oundgängligt behov av nära och bekväm tillgång till ett bibliotek inom de ämnesområden, som täcks av riksdagsbiblioteket, och av en helt annan omfattning än det skisserade referensbiblioteket. Icke minst måste det vara betydelsefullt att ha tillgång till service av väl kvalificerad bibliotekspersonal och att ha biblioteket direkt tillgängligt under kammarplena i möjligaste omfattning. En viss del av riksdagens dokumentations- och informationsbehov tillgodoses nu genom upplysningstjänsten, vilken utvecklats som en del av riksdagsbiblioteket och enligt styrelsens mening även i framtiden bör bibehållas i nära anknytning till detta, men upplysningstjänsten tillgodoser dock huvudsakligen den mera rutinmässiga informationen, till stor del genom sammanställningar och upplysningar ur riksdagstryck och annat officiellt tryck. I den mån mera kvalificerade tjänster påkallas måste upplysningstjänsten i stor omfattning falla tillbaka på biblioteket och därtill kommer alltid ett påtagligt behov för såväl utskott som enskilda riksdagsledamöter av tillgång till sådan mera speciell litteratur, som icke kan rymmas inom referensbibliotekets ram.

Om man söker bedöma den sannolika framtida utvecklingen torde man kunna konstatera, att riksdagsledamöterna i allt större utsträckning har såväl ambition som kompetens att själva studera sådant material, som biblioteket kan tillhandahålla, och den kommande författningsreformen torde

¹ Här ej avtryckt.

komma att påskynda en utveckling i sådan riktning. En sådan praktisk detalj som att alla riksdagsmän inom kort kommer att disponera egna arbetsrum verkar i samma riktning och framför allt kan den antas avsevärt öka lånefrekvensen. I stället för att som nu studera materialet i handbiblioteket eller läsesalen kommer man att låna litteratur för studium på arbetsrummet.

I fråga om ett erforderligt biblioteks omfattning må ytterligare framhållas, att det är av stort värde att ha direkt tillgång till alla statliga officiella publikationer. Det synes vidare vara självklart att riksdagen skall ha tillgång till viktigare främmande länders parlamentstryck, vilket kräver avsevärt utrymme. Att dylikt tryck bör handhas och förvaras av en riksdagens egen institution synes även naturligt.

I den remitterade promemorian beröres kortfattat de främmande parlamentsbibliotekens ställning. Det väsentligaste som kan hämtas ur denna redogörelse är att alla främmande parlament av betydelse synes ha tillgång till egna bibliotek. De brittiska, franska och italienska parlamentsbiblioteken, som i promemorian omnämnes som »boksamlingar som huvudsakligen tjänar som hand- och referensbibliotek åt parlamentsledamöter och tjänstemän», torde samtliga ha en omfattning, jämförlig med eller överstigande det svenska riksdagsbibliotekets.

Enligt granskningspromemorian betjänar riksdagsbiblioteket f. n. till ungefär lika delar å ena sidan riksdagen och statsförvaltningen och å den andra forskningen (och undervisningen). Då hemlånen, som i promemorian framhålls, icke torde ge ett representativt utslag för denna jämförelse torde man böra räkna med att den förstnämnda kategorin överväger som avnämmare av bibliotekets tjänster. Inom denna offentliga sektor är det uppenbart, att riksdagen tar bibliotekets tjänster i anspråk i avsevärt större grad och omfattning än den centrala förvaltningen. Den senare är dessutom fördelad på ett stort antal enheter. Bibliotekets huvuduppgift är sålunda att betjäna offentliga institutioner och för dessa är det av stor betydelse att ha nära och bekväm tillgång till biblioteket. Då de centrala förvaltningsmyndigheterna i stor utsträckning är och med säkerhet också kommer att förbli förlagda i Stockholms centrala delar är det uppenbart att förläggningsav biblioteket inom riksdagens lokaler är från dessa synpunkter rationellt och värdefullt.

För riksdagens del är måhända det väsentligaste intresset knutet till detta nära lokala samband. Emellertid synes även den administrativa ställningen med en styrelse, vars majoritet författningsenligt består av riksdagsledamöter, samt bankoutskottet som anslags- och i övrigt överordnad myndighet vara av stort värde. Ett nära organisatoriskt samband med upplysningstjänsten är även oundgängligt och det kan måhända ifrågasättas om det var en rationell åtgärd att administrativt skilja upplysningstjänsten från biblioteket.

För endast något mer än ett år sedan begärde riksdagen efter förslag av revisorerna att statskontoret i samband med annan utredning även skulle undersöka riksdagsbibliotekets inre organisation. Därvid förutsattes uppenbarligen icke annat än att riksdagsbiblioteket fortfarande skulle bestå som en riksdagens institution. Det synes egendomligt att nu innan denna utredning slutförts aktualisera en frågeställning, som undanrycker grundvalen för det nyligen lämnade utredningsuppdraget.

I anslutning till vad i granskningspromemorian påpekats om dubbla flyttningar av riksdagsbiblioteket under de närmaste 10—15 åren må fram-

hållas, att detta förhållande kommer att inträffa även om promemorians uppslag skulle genomföras. Den första flyttningen till det provisoriska riksdagshuset är nämligen så nära förestående (lokalerna är redan projekterade och snart under byggnad), att denna flyttning är ofrånkomlig. Den andra flyttningen skulle senare ske antingen till ett permanent riksdagshus eller, om promemorians uppslag genomföres, till något annat ställe.

Vad sålunda framhållits avser frågans bedömning från riksdagens och i någon mån från förvaltningens synpunkt. Härtill skall läggas endast några ord om bedömningen från allmänna bibliotekssynpunkter. I detta avseende gäller det sålunda framför allt bibliotekets funktion som forskningsbibliotek och dess samarbete med andra bibliotek. Som framgår av granskningspromemorian har biblioteket kommit att i stor omfattning tjäna som ett forskningsbibliotek på det samhällsvetenskapliga området. Såvitt styrelsen kunnat finna har denna funktion, som kan sägas vara en biprodukt till dess funktion i de offentliga institutionernas tjänst, icke haft några olägenheter av den nuvarande organisationsformen. Styrelsen kan icke heller finna, att bibliotekets nuvarande administrativa ställning skulle utgöra något avgörande hinder för att det i närmare samorganisation med upplysningstjänsten skulle kunna inordnas i en framtida organisation för maskinell dokumentation och information.

Under återopande av det anförda får styrelsen bestämt avstyrka att den i granskningspromemorian föreslagna utredningen kommer till stånd.

Stockholm den 5 februari 1969

Å styrelsens för riksdagsbiblioteket vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

RIKSDAGSBIBLIOTEKET
STOCKHOLM
ÖVERBIBLIOTEKARIEN

Bilaga A

P. M.

angående riksdagens revisorers granskningspromemoria av den 4 december 1968

Uttalandet att riksdagsbiblioteket har otillräckliga förvaringsutrymmen, som skulle nödvändiggöra en fortsatt spridning av samlingarna är oriktigt. Riksdagen har tillgodosett sitt bibliotek med bokmagasin i sådan utsträckning, att någon ytterligare spridning under överskådlig tid rimligtvis ej kan behövas.

Riksdagsbibliotekets personalorganisation omfattar 22 tjänster. En befattningshavare åtnjuter f. n. ett års tjänstledighet.

Av anslagen till riksdagsbiblioteket åtgår ungefär 15 % av bokanslaget till anskaffning av litteratur för riksdagens olika handbibliotek. Med omkostnadsanslaget bestrides bl. a. utgifter för kopiering och därmed sammanhängande driftskostnader, huvudsakligen för riksdagens räkning. Uttrycket »dolda kostnader» torde få anses föråldrat och böra ersättas med »komplementkostnader», numera redovisade i riksstaten. Det kan beträffande lokal-

hyror förtjäna att nämnas, att riksdagens förvaltningskontor f. n. disponerar det ena av valven i kvarteret Vinstocken.

Redovisningen av riksdagsbiblioteket berörande utredningar, av vilka ingen ifrågasatt riksdagens huvudmannaskap, ådagalägger, att riksdagen i slutet av år 1967 beslutat en undersökning genom statskontorets försorg i enlighet med förslag av riksdagens revisorer. På grundval av 1954 års utrednings betänkande år 1956 hade revisorerna funnit anledning att granska utvecklingen av bibliotekets arbetsuppgifter i förhållande till dess personalstat. Vad som inträffat under de månader som förflutit till den 28 maj 1968, vilket kunnat motivera ytterligare en utredning med utgångspunkt från redan kända fakta i samma betänkande är obekant och redovisas ej heller i granskningspromemorian.

Under rubriken riksdagsbibliotekets uppgifter och verksamhetsformer omnämnes den årliga bibliografien över officiellt tryck som exempel på att »riksdagsbibliotekets tjänster endast i ringa mån [är] särskilt inriktade på riksdagen och förvaltningen». Att beteckna arbetet med redovisningen av Sveriges tryckta statliga publikationer på detta sätt är ett omdöme, som i varje fall strider mot bankoutsrottets uttalande 1934, då utskottet tog ställning till denna uppgift för riksdagsbiblioteket. Med anledning av svårigheterna att få kännedom om statliga publikationer hade väckts ett förslag av biblioteksstyrelsen om upprättande och tryckning av en årlig bibliografi över det genom statens försorg utgivna trycket. Förslaget, vilket rönt allmänt bifall, föranledde att Kungl. Maj:t föreskrev pliktleverans till riksdagsbiblioteket för hithörande publikationer, vilken princip sedermera utsträckts till stencilerade publikationer i viss omfattning. Sedan den första årgången av förteckningen färdigställts, fann dock Kungl. Maj:t att tryckning ej borde ske med anlitande av till dess förfogande stående medel. Biblioteksstyrelsen hänsköt frågan till riksdagen, som biföll följande förslag av bankoutsrottet: »Utskottet delar den av styrelsen för riksdagsbiblioteket uttalade uppfattningen, att en årligen utkommande bibliografi över Sveriges offentliga publikationer skulle vara av värde för riksdagens och statsförvaltningens arbete. Utskottet får därför tillstyrka, att styrelsen för riksdagsbiblioteket bemyndigas dels att gå i författning om tryckandet av det i huvudsak redan färdigställda manuskriptet till en dylik bibliografi, omfattande åren 1931—1933, dels ock att tills vidare låta utarbeta och till trycket befordra liknande bibliografier för kommande år».

Förteckningen över nyförvärv, som också inkluderas i granskningspromemorians omdöme om årsbibliografien, utgör i enlighet med riksdagens egen föreskrift en uppgift för biblioteket, genom vilken för övrigt även förtecknandet av de viktigaste av sådana statliga publikationer som ej framställs genom tryckförfarande ombesörjes.

Riksdagsbibliotekets arbete med biografiska uppgifter om riksdagens ledamöter på grundval av riksdagens upprepade uttalanden räknas också till »tjänster endast i ringa mån inriktade på riksdagen och förvaltningen», ehuru det dock antydes att en »viss anknytning till riksdagen här föreligger». Det är anmärkningsvärt att en promemoria upprättad inom ett riksdagens verk kan uttrycka sig så om ett annat riksdagens verk i dess strävan att verkställa ett riksdagens beslut. Det uppgives, att riksdagsbiblioteket anordnar »utställningar av ny litteratur i montrar i närheten av kamrarnas klubbbrum», medan det här rör sig om framläggandet av litteratur med lånesedlar, som direkt kan lånas av riksdagens ledamöter. Det uttalas i kanske icke alltför preciserade ordalag, att »riksdagsbiblioteket har allttjämt kvar

en viss basfunktion gentemot upplysningstjänsten». Det härvid antydda förhållandet karakteriserades av riksdagens organisationsutredning 1966 på så sätt att det i själva verket f. n. beträffande riksdagsbiblioteket vore så, att upplysningstjänsten behövde daglig tillgång till material som finnes däri.

Riksdagsbibliotekets arkivfunktion omnämnes ej.

Beträffande de utländska parlamentsbiblioteken talas i granskningspromemorian om »boksamlingar som huvudsakligen tjänar som hand- och referensbibliotek åt parlamentens ledamöter och tjänstemän. Dit hör t. ex. de brittiska, franska och italienska parlamentsbiblioteken». Uttalandet torde böra kompletteras med att de franska och italienska parlamentsbiblioteken, fyra till antalet, vardera är större än det svenska riksdagsbiblioteket, och att de båda engelska parlamentsbiblioteken redovisar ett bokbestånd på inemot 200 000 volymer.

Det förklaras i granskningspromemorian, att »någon direkt ledning för föreliggande granskningsärende kan inte hämtas ur utländskt jämförelsematerial». Det kan dock inte undgå att observeras, att parlamentens bibliotek är av betydande storleksordning och ofta inkluderar motsvarigheten till upplysningstjänsten. Under alla omständigheter ges av promemorian exempel på hand- och referensbibliotek för vissa utländska parlament, vilkas bokbestånd har en volym i förhållande till vilken de i promemorian föreslagna 400 hyllm. för den svenska riksdagen framstår i stark kontrast.

Beträffande den centrala statsförvaltningens biblioteksförskötsel redovisar granskningspromemorian 1954 års riksdagsbibliotekskommittés uttalande i frågan på följande sätt: »Även 1954 års kommitté prövade frågan om ett närmare samarbete mellan riksdagsbiblioteket och verksamhetsbiblioteken men avvisade tanken på en författningsmässigt reglerad samorganisation och ansåg även en centralkatalog över verkens bokbestånd vara överorganisation. Som förebildlig samarbetsform hänvisade kommittén i stället till den hjälp med vissa bibliotekssysslor som ett antal statsinstitutioner under årens lopp erhållit genom avtal med tjänstemän i riksdagsbiblioteket och fann det för övrigt överflödigt att föreslå några särskilda åtgärder med avseende på bibliotekets verksamhet i förhållande till ämbetsverkens boksamlingar». Det synes naturligt, att statsförvaltningens bibliotek i enlighet härmed anlitar det centrala förvaltningsbiblioteket, som riksdagsbiblioteket enligt riksdagens beslut utgör, samt att kungl. biblioteket, som granskningspromemorian framhåller, saknar »formellt mandat härför», vilket alltså riksdagsbiblioteket har.

Granskningspromemorian upptager frågan om samhällsvetenskaplig dokumentation och information till kortfattat omnämnande i anslutning till en inom forskningsberedningen 1967 framlagd promemoria. Här skall blott konstateras, att ifrågakvarande promemoria icke hittills överlämnats till riksdagsbiblioteket för yttrande.

I granskningspromemorian »sammanfattning och slutsatser» heter det om riksdagen och dess bibliotek: »Å andra sidan är det inget tvivel om att riksdagens ledamöter och organ sedan länge är i minoritet bland riksdagsbibliotekets nyttjare. Som bibliotekets styrelse själv i visst sammanhang framhöll år 1965 dominerar numera klart dess uppgifter som förvaltnings- och forskningsbibliotek». Med hänvisning till ovan lämnade uppgifter må den förmodan uttalas, att i själva verket riksdagen är den främste av bibliotekets nyttjare. Beträffande biblioteksstyrelsens uttalande 1965 gäller, att

vid detta överbibliotekarien ej medverkat och att det liksom granskningspromemorian helt grundar sig på traditionell lånesedelsstatistik.

Riksdagsbibliotekets företagsnämnd har i sammanträde den 17 januari 1969 utförligt behandlat riksdagsbibliotekets nyttjande, liksom även huruledes riksdagen vid olika tillfällen, då bibliotekets förhållanden prövats, stannat vid att riksdagens bibliotek skall följa riksdagen. Företagsnämndens protokoll föreslås skola bifogas till biblioteksstyrelsens yttrande.

Det föreligger ett förslag till lösning av i granskningspromemorian berörda problem. Det egentliga yrkandet går närmast ut på att detta förslag skall göras till föremål för ytterligare utredning genom statskontorets försorg.

De i granskningspromemorian redovisade argumenten utgör icke en tillräcklig grund för det framlagda förslaget utöver de utredningar som riksdagen redan beslutat. Statskontoret föreslås göra en utredning av riksdagens arkiv- och biblioteksproblem i organisatoriskt avseende. Granskningspromemorian innebär i nu nämnt avseende ett förslag, som av riksdagens revisorer eventuellt avses att överlämnas till riksdagen, som har att överväga, om det kan anses lämpligt att besluta en hemställan hos Kungl. Maj:t att vidtaga den erforderliga ändringen av direktiven för statskontorets utredning, som från att omfatta inre organisation skall utsträckas att även gälla yttre organisation. Det bör i detta sammanhang erinras om ett uttalande av departemntschefen till 1968 års riksdag: »I avvaktan på resultatet av den utredning som statskontoret fått i uppdrag att företa och som också skall ta upp [kungl.] bibliotekets centrala uppgifter är jag inte beredd att förorda några förslag som innebär en ändring i nuvarande organisation vare sig för forskningsbiblioteksrådet eller kungl. biblioteket». (Statsverkspropositionen bil. 10 s. 60.) I årets statsverksproposition upprepas uppgiften om ett »uppdrag att se över de vetenskapliga bibliotekens inre organisation» (bil. 10 s. 335). Det synes vara mer angeläget att upptaga frågan om ledningen av de vetenskapliga biblioteken i stort, varvid må hänvisas till det förslag, som framlagts i Norge, där stortinget i denna eller nästa månad har att taga ställning till ett gentemot biblioteken fristående riksbibliotekarieämbete.

Stockholm den 30 januari 1969

LARS FRYKHOLM

Bilaga 4

Remiss 4.12.1968 angående riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet (principförslag). Granskningspromemoria nr 6/1968

Allmän bakgrund

Statskontoret har tidigare i remissyttrande dels 1.7.1968 angående socialvetenskapliga bibliotekets och statens psykologiska-pedagogiska biblioteksorganisation m. m., dels 17.10.1968 angående lokalprogram för »Stockholms universitet m. m. Huvudbibliotek» behandlat biblioteksorganisatoriska frågor. Ämbetsverket ansåg i det sammanhanget det inte realistiskt att på sikt behålla flera separata biblioteksenheter för litteraturservice till samhällsvetenskaplig forskning och högre utbildning i stockholmsområdet. Praktiska skäl talade enligt verkets uppfattning för att redan nu samordna de socialvetenskapliga och psykologisk-pedagogiska biblioteksenheterna — såväl organisatoriskt som funktionellt — med andra samhällsvetenskapliga biblioteksenheter vid universitetet.

I 1969 års statsverksproposition (bil. 10 s. 334) behandlas bl. a. vissa biblioteksfrågor som sammanhänger med universitetets och socialhögskolans kommande utflyttning till Frescati.

Föredragande statsrådet anför härvid bl. a. följande:

»Utgångspunkten är härvid att kungl. biblioteket — i enlighet med vad dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet anförde i prop. 1965: 1 (bil. 10 s. 81, SU 8 s. 24 rskr 8) — skall fungera som universitetsbibliotek åt universitetet i Stockholm utom vad gäller det naturvetenskapliga ämnesområdet. Mot denna bakgrund framstår universitetskanslersämbetets förslag att socialvetenskapliga biblioteket och statens psykologisk-pedagogiska bibliotek skall integreras i den planerade biblioteksorganisationen i Frescati som följdriktiga.

Vad gäller socialvetenskapliga biblioteket finner jag skälen för den av universitetskanslersämbetet föreslagna integrationen i den planerade biblioteksorganisationen i Frescati övertygande. Socialhögskolan och vissa samhällsvetenskapliga institutioner vid universitetet beräknas, som jag nämnt, redan höstterminen 1970 flytta till nya lokaler på Frescatiområdet. De åtgärder som behövs för att då ge högskolan och universitetsinstitutionerna god biblioteksservice måste därför förberedas redan under nästa budgetår. Kungl. biblioteket bör med hänsyn till dess funktion som universitetsbibliotek inom bl. a. det samhällsvetenskapliga ämnesområdet, ha huvudansvaret för uppbyggnaden inom detta område av biblioteksverksamheten i Frescati. Socialvetenskapliga biblioteket bör därför vid början av nästa budgetår inordnas i kungl. bibliotekets organisation».

Statskontorets översyn av de vetenskapliga bibliotekens inre organisation har påbörjats under hösten 1968. Undersökningarna har inledningsvis inriktats på en översiktlig kartläggning av universitetsbibliotekens arbetsför-

delning och vissa arbetsrutiner samt en förberedande studie rörande möjligheterna att utnyttja ADB som hjälpmedel i biblioteksarbetet.

En rapport härom sammanställs för närvarande inom verket. Som ett led i det fortsatta utredningsarbetet kommer statskontoret att kartlägga och analysera riksdagsbiblioteket, vars organisation verket har att utreda enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t.

Riksdagsbibliotekets uppgifter och verksamhetsformer

Ursprungligen hade riksdagsbiblioteket endast till uppgift att ge biblioteksservice åt riksdagens ledamöter och organ. Efter hand har andra avnämarkategorier kommit att dominera bland bibliotekets kunder även om ledamöterna och riksdagens egna organ behållit företrädesrätten bl. a. till boklån. Biblioteket har att bevaka och anskaffa vissa i dess stadga närmare angivna litteraturgrupper av intresse för riksdag och förvaltning samt att i övrigt »verka som ett specialbibliotek inom litteraturområdena statskunskap och juridik». Den övervägande delen av bokbeståndet synes emellertid, som framgår av promemorian, numera ha jämförelsevis litet intresse för riksdagen. Biblioteket har närmast karaktär av depåbibliotek.

Bland annat mot bakgrund av riksdagens förestående flyttning till nya lokaler finner statskontoret det angeläget, att en omprövning av riksdagsbibliotekets ansvarsområde och organisatoriska särställning kommer till stånd i huvudsak efter de riktlinjer som skisseras i promemorian. Om riksdagen så finner lämpligt, är statskontoret berett att i samband med översynen av bibliotekets organisation — även pröva frågor rörande huvudmannaskap och verksamhetsform för riksdagsbiblioteket.

På vissa punkter vill statskontoret redan i detta sammanhang aktualisera konkreta åtgärder. Kungl. biblioteket har numera även till uppgift att vara lokalt forskningsbibliotek för rätts- och samhällsvetenskapliga ämnen vid Stockholms universitet. Riksdagsbibliotekets traditionella ansvar som specialbibliotek inom litteraturområdena statskunskap och juridik kan därför lämpligen redan nu avvecklas och dess resurser härför överföras till kungl. biblioteket, förslagsvis fr. o. m. budgetåret 1970/71. Vidare förordar statskontoret, att juridisk och statsvetenskaplig speciallitteratur utan direkt intresse för den löpande verksamheten inom riksdag och centralförvaltning avsöndras och överförs till kungl. biblioteket eller statens biblioteksdepå. En sådan inventering fordrar emellertid ingående biblioteksteknisk sakkunskap och bör därför lämpligen uppdras åt riksdagsbibliotekets styrelse eller särskild tillkallad biblioteksexpertis.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschef Rydén och byrådirektör Höglund, föredragande.

GÖSTA BRUNO

O. Höglund

Den 20 januari 1969

Bilaga 5

Anmodad att inkomma med yttrande angående granskningspromemorian nr 6 rörande Riksdagsbiblioteket får jag härmed för Kungl. biblioteket anföra följande:

Redogörelsen för bibliotekets utveckling och aktuella situation synes mig korrekt liksom jag i allt väsentligt är beredd att ansluta mig till de i ett avslutande parti framförda preliminära reformförslagen. Vad rör det historiska avsnittet skulle jag dock vilja inlägga en viss tillrättaläggande reservation i fråga om en notis angående 1954-års kommitté. Det sägs (s. 2) om kommitténs framlagda utredning att den »trots det vittsyftande mandatet inte [ledde] till några mera genomgripande reformförslag». Förslagen synes mig något mera radikala än promemorian gör gällande.

Den direkta anledningen till kommitténs tillsättande var bibliotekets lokalfråga, där den dåvarande överbibliotekarien under hand hade yrkat på riksbankshusets utrymning och apterande som magasinbyggnad för biblioteket. Detta knappast helt realistiska förslag aktualiserade för riksdagen hela problemet, men lokalfrågan kom för kommittén att intaga en central ställning. Frågan löstes av utredningen efter internationella förebilder genom det förslag, som senare ledde till inrättandet av Statens biblioteksdepå. Denna har visat sig vara en utmärkt rationaliseringsfaktor på lokalområdet för huvudstadens forskningsbibliotek; om Riksdagsbiblioteket i tillräcklig utsträckning utnyttjat denna avlastningsmöjlighet må här lämnas osagt. I fråga om personalen framlade utredningen ett relativt radikalt nedskärningsförslag, vilket senare med Riksdagens medgivande frångåtts. I fråga om Riksdagsbibliotekets bibliografiska huvuduppgift uttalades av utredningen att dess samordning med motsvarande uppgifter vid Kungl. biblioteket i framtiden borde aktualiseras; så har inte skett men kommitténs intentioner är otvetydiga. Under gången av dess arbete föreslogs av en enskild ledamot (riksgåldskommissarien Widlund) att Riksdagsbiblioteket borde inlemmas i Kungl. bibliotekets organisation med avskiljande för Riksdagens bruk av ett mera begränsat handbibliotek. Undertecknad, som följde stora delar av kommitténs arbete som tillkallad biblioteksexpert, ansåg sig vid denna tid ännu icke beredd att då arbeta för detta förslag. Arbetet med Kungl. bibliotekets reorganisation och konsolidering hade nyss inletts, och biblioteket kunde ännu icke tänkas påtaga sig så stora och nya uppgifter. Läget har emellertid numera blivit radikalt förändrat. Jag vill härvid i korthet redogöra för vissa f. ö. även till en del i granskningspromemorian beaktade faktorer, som tillkommit under senare tid och som starkt påverkar huvudstadens bibliotekssituation och förhållandet mellan Riksdagsbiblioteket och Kungl. biblioteket.

1. Billåneservice (sedan 1954) och depåverksamhet (sedan 1961) har givit det samlade bokbeståndet en större flexibilitet och starkt reducerat betydelsen av *var* olika materialgrupper förvaras.

2. Statsmakterna har fr. o. m. budgetåret 1965/66 givit KB preliminära

resurser för en *institutionstjänst* för Stockholms universitet. Denna har som ett led i en experimentverksamhet i anslutning till mitt förslag av 1963 även utnyttjats som institutionstjänst för ett 15-tal statliga verk och institutioner utom universitetet. Dessa har efter spontan hänvändelse biståtts vid t. ex. katalog, bindnings- och gallringsfrågor. Erfarenheten har klart visat, att en dylik verksamhet i större skala skulle medföra en betydande rationaliseringsvinst och att KB är fullt kapabelt att svara för den.

3. KB:s bibliografiska verksamhet har utbyggts och det är utan tvivel möjligt att i centraliserande syfte inlemma ytterligare katalog- och bibliografiuppgifter häri, bl. a. genom att överta uppgifter från andra institutioner — under förutsättning givetvis att tillräckliga personal- och lokalresurser ställes till förfogande.

Granskningspromemorian, som (s. 2) refererar riksdagsbiblioteksutredningens nyssnämnda tanke att överflytta det löpande utarbetandet av årsbibliografien över offentliga publikationer till bibliografiska institutet vid Kungl. biblioteket, berör inte denna fråga vidare i promemorian. På s. 11 ff behandlas en annan bibliografisk angelägenhet, frågan om det behov av centralt ordnad samhällsvetenskaplig dokumentation och information som gör sig gällande bl. a. i syfte att ge myndigheter etc. kännedom om forskningens resultat och informera forskningen om de praktiska problem som finns inom samhällsorgan etc., ett ämne som behandlats i den 1967 inom forskningsberedningen utarbetade promemorian »PM angående informations- och dokumentationsfrågor inom samhällsvetenskaperna». I denna PM har frågan om den samhällsvetenskapliga dokumentationens organisatoriska anknytning till något existerande bibliotek övervägts, närmast Kungl. biblioteket eller Riksdagsbiblioteket. Det konstateras att Kungl. biblioteket bedriver registrering och klassificering av svenskt tryck (bl. a. även duplicerat material) och att registreringen, vad tidskrifter beträffar, avser dessa publikationer som sådana, medan de enskilda artiklarna ej registreras och klassificeras. »Bevakningen av det samhällsvetenskapliga området kan således göras inom ramen för Kungl. bibliotekets verksamhet». I det följande resonemanget framhålls att en mera detaljerad dokumentationsverksamhet inom samhällsvetenskaperna, som helt tillgodoser behov och intressen hos dem som arbetar inom forskning och praktisk verksamhet, kräver att utgivna publikationer så snabbt som möjligt finnes till förfogande och att verksamheten också bör kunna upplysa om pågående eller planerade undersökningar etc. Det säges också att en så definierad verksamhet inte *för närvarande* (markerat här) kan ingå i Kungl. bibliotekets fortlöpande arbetsuppgifter.

Det bör i anslutning till dessa uttalanden framhållas att Kungl. biblioteket är väl medvetet om behovet av vidgad service i bibliografiskt och dokumentationssammanhang och att biblioteket vid flera tillfällen påpekat önskvärdheten att bibliografiska institutets uppgifter utvidgas såväl med avseende på ej tillräckligt tillgodosedda behov av nationalbibliografisk karaktär som med avseende på sådana av ämnesbibliografisk karaktär, i sistnämnda fall närmast inom de mera »nationella» ämnesområdena, såsom svensk historia, litteraturforskning, geografi etc. Synpunkter på dessa önskemål har utvecklats senast i bibliotekets *petita* för budgetåret 1969/70, där medel äskats för en utredning och försöksverksamhet som skulle avse en samlad planering av fackbibliografiska uppgifter av nationell natur samt skapande av en fortlöpande registreringsverksamhet med central litteraturgenomgång och excerpering, teknisk redigering och andra med produktionen sam-

manhängande uppgifter. Som helt självklart betraktas härvid att frågan om automatisk databehandling för framställning av såväl maskinläsliga dataregister som av tryckta publikationer snabbt utredes.

Inom ramen för en enligt de antydda linjerna vidgad verksamhet vid bibliografiska institutet bör det te sig ändamålsenligt att med den nuvarande verksamheten integrera sådana nationalbibliografiska uppgifter som förtecknandet av de av statliga organ utgivna publikationerna, av i tidskrifter och tidningar ingående material etc., liksom att omhänderha den dokumentation som avser svensk publiceringsverksamhet inom humanistiska och samhällsvetenskapliga områden; en effektiv och väl utbyggd sådan dokumentation bör innefatta även registrering av pågående och planerad forskning inom landet. Självfallet är att enhetlig och ändamålsenlig samordning också bör ske med sådan dokumentations- och upplysningstjänst som avser utländskt (internationellt) material på hithörande ämnesområden.

I granskningspromemorian (s. 17) framhålles beträffande Riksdagsbibliotekets roll i den samlade statliga biblioteksverksamheten, att flera tänkbara alternativ kan övervägas. Sedan Riksdagen fått ett referensbibliotek av föreslagna karaktär (s. 16), synes förslaget att låta återstoden av Riksdagsbibliotekets boksamlingar övergå i statsförvaltningens och forskningens tjänst välmotiverat. Det torde vara ytterst tveksamt om samhället skall belastas med lokalkostnader inom Stockholms city och senare eventuellt på Helgeandsholmen för stora och för det löpande riksdagsarbetet ej relevanta bokmassor, vars lokala disponering ju också medför avsevärda flytt- och transportkostnader. I granskningspromemorian pekas på möjligheten att anknyta det nya förvaltningsbiblioteket till Kungl. biblioteket. Ett dylikt förslag nödvändiggör en mera ingående undersökning och planläggning av vissa lokal- och personalproblem, varvid hänsyn bör tagas såväl till ett ändamålsenligt utnyttjande av Statens biblioteksdepå som till den pågående omformningen inom huvudstadens biblioteksorganisation genom integration mellan Kungl. biblioteket, vissa andra biblioteksenheter och Stockholms universitet. Det förefaller mig mycket önskvärt, att en dylik undersökning snarast kommer till stånd.

UNO WILLERS

**Yttrande över granskningspromemoria angående riksdagsbibliotekets
ställning och uppgifter**

Såsom framgår av granskningspromemorian dominerar numera klart riksdagsbibliotekets uppgifter som förvaltnings- och forskningsbibliotek. Likväl föreligger det ett behov av förbättrad biblioteks- och dokumentations-service åt förvaltning och samhällsvetenskaplig forskning. En prövning av frågan om riksdagsbibliotekets administrativa ställning och inplacering såsom ett förvaltningsbibliotek i den allmänna statliga biblioteksorganisationen är därför i hög grad befogad. Ämbetsverket ansluter sig till tanken att statskontoret, som för närvarande gör en översyn av de vetenskapliga bibliotekens inre organisation, bör få sitt uppdrag utvidgat till att omfatta även de i granskningspromemorian redovisade problem som sammanhänger med en förändring av riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter.

I ärendets handläggning har deltagit universitetskanslern Rosén och avdelningsdirektören Sönnnerlind, föredragande.

För universitetskanslern

KERSTIN SÖNNERLIND

*Bilaga 7***Statens råd för vetenskaplig information och dokumentation med yttrande
över Granskningspromemoria nr 6/1968 från Riksdagens Revisorer,
2:a avdelningen**

SAMMANFATTNING

Statens råd för vetenskaplig information och dokumentation (SINFDOK) framhåller — utan att ingå på riksdagsbibliotekets administrativa tillhörighet — betydelsen av att riksdagsbibliotekets ställning och ansvarsområde inom det vetenskapliga biblioteksväsendet omprövas. Rådet förordar att hela frågan om samordning av forskningens, förvaltningens och riksdagens informationsresurser underkastas en förutsättningslös prövning, sedan de totala informationsbehoven klarlagts. Vidare påyrkas förbättring och utveckling av dokumentationen i fråga om riksdagens och förvaltningens intresseområde.

YTTRANDE

Rådet finner den i granskningspromemorian redovisade genomgången av riksdagsbiblioteket intressant och värdefull. Det synes önskvärt att riksdagsbibliotekets funktion och ställning tas under omprövning med tanke på samordningen av biblioteksresurserna. Behovet av samordning inom det statliga biblioteksväsendet har under det senaste decenniet blivit alltmera uttalat. Möjligheten till teknisk och organisatorisk samordning av forskningens, förvaltningens och riksdagens informationsresurser bör förutsättningslöst prövas sedan samtliga informationsbehov och därmed sammanhängande krav på tekniska resurser klarlagts. Tillväxtproblemet i riksdagsbiblioteket berörs i granskningspromemorian, varför rådet vill understryka att detta måste ses i sitt sammanhang i Scandia-planen. Rådet anser det viktigt att arbetet med denna plan påskyndas inom underkommittén för riksdagsbiblioteken, och att man från svensk sida tar initiativ för detta. Rådet finner det även angeläget att förhandlingar snarast upptas mellan de svenska bibliotek, som ansvarar för den samhällsvetenskapliga forskningens behov, så att ansvars- och fördelningsfrågan förs framåt. Rådet är berett att biträda med förslag till en lösning i dessa frågor, då arbete härpå ej längre kan anstå. Den utredning, som statskontoret företar om de operativa funktionerna, föreslår rådet skall utsträckas till att omfatta riksdagsbibliotekets organisatoriska ställning.

I anslutning till granskningspromemorian vill rådet i övrigt anföra följande.

Dokumentationen på det samhällsvetenskapliga området är sedan lång tid försummad. Det vore värdefullt om den del av den samhällsvetenskapliga dokumentationen, som berör riksdagen och förvaltningsapparaten kan förbättras. Rådet är av den uppfattningen att en del av denna verksamhet bör ske med maskinella hjälpmedel. För den skull är det angeläget att det

statliga utredningsväsendets promemorior, arbetsprotokoll, skrivelser m. m. utformas efter ett enhetligt mönster. För samtliga dessa bör på försättsbladet klart framställas ursprung, innehåll, datum etc. En sammanfattning skall alltid finnas på försättsbladet, om ej särskilda skäl däremot kan anföras. Pliktavlämning av det sålunda förbättrade försättsbladet med sammanfattning till riksdagsbiblioteket bör införas. Arbete på utformande av riktlinjer i detta avseende bör påbörjas. Härigenom skapas förutsättningar för inmatning av denna information i ett mekaniserat system utan tidsödande och kostnadskrävande insatser av kvalificerad personal.

Av synnerlig vikt är vidare, att en allmän klassificeringsplan skapas för den allmänna statsförvaltningen. Frågan om den lämpliga formen bör bli föremål för utredning i samband med den pågående maskinella försöksverksamheten. Betydelsen av att det svenska och nordiska materialet uppfångas av systemet och delges intresserade inom riksdag och förvaltning bör framhållas.

För att upplysningstjänst och riksdagsbibliotek skall kunna ge bästa service, vore det av värde om man hade god kännedom om företagna, pågående och även planerade utredningar. Rutiner bör därför skapas för delgivning till dokumentationsenheten, och ett register över pågående utredningar bör upprättas. Försöksverksamheten med maskinella dokumentationsmetoder för riksdagen bör förläggas till riksdagsbiblioteket för att kunna kopplas till det material som inkommer dit.

Stockholm den 29 januari 1969

HANS HÅKANSSON

ordf. i rådet

Eskil Möller
rådets sekreterare

Bilaga 8

Stockholm den 14 februari 1969

Forskningsbiblioteksrådet har anmodats att avgiva ett yttrande över Granskningspromemoria nr 6/1968 från riksdagens revisorer, 2:a avdelningen behandlande riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet. Forskningsbiblioteksrådet får med anledning härav anföra följande:

I särskild berättelse avgiven av riksdagens revisorer till 1967 års riksdag (BaU 62/1967, bil. A) påtalades den personalökning som ägt rum vid riksdagsbiblioteket jämfört med den av riksdagen 1957 fastställda personalstaten och revisorerna för sin del fann att en under perioden motsvarande ökning av bibliotekets arbetsuppgifter icke inträffat. I anledning härav påfordrade revisorerna en utredning och föreslog att riksdagsbiblioteket skulle innefattas i statskontorets utredning rörande de vetenskapliga bibliotekens organisation. Riksdagsbiblioteksstyrelsen riktade flera anmärkningar mot revisorernas berättelse men välkomnade ändå »en utredning om de vetenskapliga bibliotekens organisation» (Bil. B.). Bankoutskottet hemställde hos riksdagen att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t att uppdrag gavs åt statskontoret att verkställa utredning rörande riksdagsbiblioteket. Efter skrivelse från riksdagen har statskontoret sedermera fått sina direktiv utvidgade att omfatta även riksdagsbiblioteket.

Sedan sålunda beslut fattats att riksdagsbibliotekets organisation skall utredas av statskontoret har emellertid genom den nu aktuella granskningspromemorian från riksdagens revisorer frågan väckts om riksdagsbibliotekets ställning inom det svenska biblioteksväsendet. Att revisorerna nu vill vidga frågeställningen synes huvudsakligen sammanhånga med den långsiktiga planeringen av riksdagens lokaler och med frågan om samhällsvetenskaplig dokumentation.

Granskningspromemorian avser att vara ett principförslag. Den pekar på förefintliga problem och ger förslag till tänkbara lösningar, som ett fortsatt utredningsarbete kan leda till.

I granskningspromemorian ser man pessimistiskt på möjligheterna att fortsättningsvis i riksdagshuset inrymma ett bibliotek av riksdagsbibliotekets omfattning. Man påvisar samlingarnas nuvarande storlek (ca 9 500 hyllmeter) och den snabba tillväxttakten (senaste tioårsperioden har de vuxit med en hyllkilometer). Man anser att möjligheterna till deponering främst då i statens biblioteksdepå är begränsade och att de under alla förhållanden kan ge endast tillfällig lättnad (s. 13). Problematiken kring riksdagsbiblioteket accentueras dessutom av att riksdagen under den närmaste 10—15 årsperioden skall byta lokaler två gånger varvid biblioteksflyttningarna drar stora kostnader.

Forskningsbiblioteksrådet vill i detta sammanhang erinra om att de långsiktiga lokalfrågorna för riksdagsbiblioteket redan 1954 var en av huvudfrågorna för den då tillsatta riksdagsbiblioteksutredningen. Den dåvarande utredningen uttalade beträffande en ifrågasatt utflyttning av biblio-

teket från riksdagshuset att lokalfrågan i stället torde kunna lösas genom inrättande av en biblioteksdepå utanför storstadsområdet, där mindre frekventa delar av samlingarna från riksdagsbiblioteket och andra centralt belägna Stockholmsbibliotek kunde förvaras.

I den nu framlagda promemorian hävdas emellertid att riksdagsbibliotekets samlingar i sin helhet är »av så ringa intresse för riksdagen» (s. 13) att det motiverar en total utflyttning från riksdagshuset. Bibliotekets nuvarande karaktär av samhällsvetenskapligt depåbibliotek framträder enligt promemorian, då man ställer samlingarnas omfattning i relation till bibliotekets utnyttjande.

Riksdagens utnyttjande av biblioteket är så ringa att det endast kan motivera ett referensbibliotek inom riksdagshuset, som ett komplement till den där befintliga upplysningstjänsten. Man tänker sig att detta referensbibliotek bl. a. skall omfatta tidnings- och tidskriftsmateriel samt aktuell politisk litteratur. Som ram anges 400 hyllmeter varur gallring av föråldrad litteratur fortlöpande skall göras.

För det nuvarande riksdagsbibliotekets del föreslår man att det överflyttas »till den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen» (s. 15). Man pekar därvid på möjligheten att anknyta »det nya förvaltningsbiblioteket» till Kungl. biblioteket eller låta det ingå i den samorganisation som väntas för Stockholms universitets bibliotek.

För en riktig bedömning av riksdagens utnyttjande och behov av biblioteksservice spelar helt naturligt bibliotekets lånestatistik en stor roll. Den statistik på vilken promemorian grundar sina slutsatser beträffande riksdagens och andra lånekategoriernas utnyttjande av biblioteket är enligt forskningsbiblioteksrådets uppfattning ej helt tillfredsställande. Det skulle varit av intresse att se, om förskjutningar mellan olika låntagarkategorier skett med utgångspunkt från 1954 års siffror. Tyvärr ger inte promemorians statistikuppgifter vägledning härvidlag, då man där endast ger procenttal för sammanhängande tioårs- och tjugoårsperioder. För att komplettera bilden har forskningsbiblioteksrådet ur 1954 års årsberättelse och 1968 års till riksdagen ingivna berättelse hämtat följande siffror. »Riksdagen» hade 1954 943 hemlån, som utgjorde 10 % av hela antalet lån (9 889); 1968 utgjorde motsvarande siffra 4 052 lån, som utgjorde 24 % av hela antalet lån (17 050).

För att klargöra att den avsevärt högre andelen av riksdagslån under senaste år ej är av tillfällig karaktär kan nämnas att dessa hemlån utgjorde 1965: 1 666, 1966: 2 197 och 1967: 3 517. Dessa siffror kan i och för sig knappast påverka det ställningstagande till det nuvarande riksdagsbibliotekets utflyttning ur riksdagshuset, som göres i granskningspromemorian och som forskningsbiblioteksrådet finner väl motiverat, men de föranleder forskningsbiblioteksrådet att ställa sig tveksamt till den i promemorian föreslagna ramen för riksdagens eget bibliotek. Den kan endast vara giltig under förutsättning att »referensbiblioteket» i själva riksdagshuset försörjes av ett näraliggande »huvudbibliotek». Ett sådant förslag utarbetades just i en »Utredning ang. utflyttning av riksdagsbiblioteket till kv. Vinstocken» 1966 (BaU 1966 nr 47). Rådet menar, att man i granskningspromemorian ej tillräckligt beaktat det stigande intresse riksdagen ovedersägligen visat biblioteket och därför måste, på denna punkt, en analys göras av såväl de enskilda riksdagsledamöternas som riksdagsförvaltningens litteraturbehov. Därvid måste även hänsyn tagas till sådana förhållanden som är mer svårgripbara i siffror, nämligen att riksdagen och den centrala förvaltningen

har haft och måste anses ha rätt till en särskilt omfattande litteraturservice.

Vad frågan om samhällsvetenskaplig dokumentation och information beträffar hämtar granskningspromemorian sina synpunkter främst ur den promemoria som en arbetsgrupp tillsatt av forskningsberedningen under 1967 utarbetat. Denna promemoria har inte varit föremål för behandling av remissinstanser, ej heller har den blivit offentligt diskuterad. Forskningsbiblioteksrådet finner av den omständigheten det vara mycket vanskligt att i sak taga ställning till de resonemang som förs i granskningspromemorian (s. 11—12) som i sin tur bygger på forskningsberedningens arbetsgrupps utkast och förslag till åtgärder. Som granskningspromemorian omtalar har forskningsbiblioteksrådet i samband med sin rapport om en fördelningsplan för de svenska forskningsbiblioteken uttalat som sin mening att dokumentationsåtgärder bör integreras med biblioteksverksamheten. Det synes rådet naturligt att vid tillkomsten av ett förvaltningsbibliotek i en föreslagna samarbetsorganisation detta bör anförtros att centralt svara för och leda den samhällsvetenskapliga dokumentationsverksamheten i landet.

Frågan om det fortsatta utgivandet av Årsbibliografien över Sveriges offentliga publikationer bör ses i sammanhang med de i föregående stycke nämnda samhällsvetenskapliga dokumentationsfrågorna. Här kan dock nu påpekas att bibliografiska institutet redan sedan länge har det centrala ansvaret för insamling och redovisning av nationellt material och det förefaller rimligt, att även ämnesinriktade periodiska förteckningar läggs in i denna verksamhet.

Slutligen skall här beröras frågan om den centrala förvaltningens biblioteksverksamhet som i den aktuella promemorian fått stort utrymme (s. 8—11). Även om frågan inte har direkt med den centrala problematiken om riksdagsbibliotekets ställning att göra, är det ändå välkommet att den behandlas. Det framgår av granskningspromemorians framställning att bägge de institutioner, som kunnat göra en insats, nämligen kungl. biblioteket och riksdagsbiblioteket, här har hämmats av frågans oklara läge och av bristande resurser. Tack vare den vid kungl. biblioteket nu inrättade institutionstjänsten har en organisatorisk bas för en sådan verksamhet tillkommit. Forskningsbiblioteksrådet anser, att detta är ett område där ett intimt samarbete mellan den expertis och erfarenhet som riksdagsbiblioteket representerar och den organisation som nu finns vid kungl. biblioteket skulle kunna leda fram till att en central tillsynsmyndighet för verksbiblioteken äntligen skapas.

Sammanfattningsvis vill forskningsbiblioteksrådet framhålla vikten av att frågorna om hur riksdagens, den centrala statsförvaltningens, forskningens och den högre undervisningens behov av fullgod litteraturservice på de samhällsvetenskapliga och rättsvetenskapliga områdena bäst skall tillgodoses blir föremål för en allsidig utredning. Dessa frågor som innefattar delproblem rörande såväl litteraturförsörjning som dokumentation som övrig bibliografisk verksamhet, har ännu icke penetrerats tillräckligt för att forskningsbiblioteksrådet skall vara berett att taga ställning till granskningspromemorians principförslag. Forskningsbiblioteksrådet förordar därför att statskontoret utöver sitt nuvarande uppdrag att se över riksdagsbibliotekets organisation och arbetsformer även får i uppdrag att, med beaktande av vad som här ovan anförts, utföra en allsidig utredning av ovannämnt slag. Det blir därvid även nödvändigt att utreda det nuvarande riksdagsbibliotekets ansvarsområde, organisatoriska ställning och därmed sammanhängande frågor om huvudmannaskap för biblioteket. Med hänsyn till

de byggnadsfrågor, som inom en snar framtid i olika etapper aktualiseras för riksdagen, förordar forskningsbiblioteksrådet att denna utredning bedrivs skyndsamt och med förtursrätt inom statskontoret.

Ovanstående remissvar har vid sammanträde den 12 februari 1969 behandlats av rådet in pleno.

För forskningsbiblioteksrådet

UNO WILLERS

Thomas Tottie